

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพตำบลวังโรงใหญ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ในการศึกษาครั้งนี้มีแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. กลุ่มและเครือข่าย
2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเกษตรกรและปุ๋ยอินทรีย์
3. การดำเนินการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติเกษตรอินทรีย์
4. การพัฒนา
5. ชุมชน
6. สภาพทั่วไปของกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพตำบลวังโรงใหญ่
7. การสนทนากลุ่ม
8. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. กลุ่มและเครือข่าย

1.1 ความหมายของกลุ่ม

สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2554) ได้สรุปความหมายของกลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกันมีปฏิสัมพันธ์กันมีความสนใจร่วมกัน มีการยอมรับและเข้าใจกัน โดยมีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันมีจุดมุ่งหมายที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ปัญหามุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันซึ่งสมาชิกจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน และอธิบายลักษณะของกลุ่มว่า กลุ่มคนเกิดขึ้นมีลักษณะ 6 ประการ คือ

- มีคนรวมกัน 2 คน หรือมากกว่า
- สมาชิกในกลุ่มคิดว่าตนเองเป็นกลุ่มและมีความรู้สึกร่วมกัน คือ ตัวแทนกลุ่ม

เสมอ

- สมาชิกมีความรู้สึกถึงการแลกเปลี่ยนเป้าหมาย จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์
- สมาชิกต่างก็พึ่งพากันเพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

- สมาชิกปฏิสัมพันธ์กัน ปฏิกริยาของคนคนหนึ่งจะมีอิทธิพลต่อสมาชิกคนอื่น ๆ
- กลุ่มทำงานเป็นส่วนเดียว

สเตียร์ จิริงส์มันด์ (2549) ได้ให้ความหมายของกลุ่มว่า กลุ่ม หมายถึง บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกันหรือมาปรึกษาหารือกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อที่จะแก้ไขหรือจัดข้อขัดข้องในเรื่องนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ให้หมดไปหรือให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของตนเองที่มีจุดหมายเอาไว้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดมหาสารคาม (2555) ได้สรุปความหมายของกลุ่ม หมายถึง กลุ่มคนที่มิใช่มีความใกล้ชิดกันทางร่างกายเท่านั้นแต่จะต้องมีการกระทำโต้ตอบซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กันตามสถานภาพและบทบาท มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความเชื่อในด้านคุณค่าร่วมกันหรือคล้ายคลึงกัน กลุ่มสังคม ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มประชาชนของประเทศ เป็นต้น

จากความหมายและลักษณะของกลุ่มที่เน้นการปฏิสัมพันธ์ของคน กลุ่มจึงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและปรากฏการณ์ สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2554) ได้อธิบายไว้ว่ากลุ่มจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันและเกิดการพัฒนาของกลุ่มโดยเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนในการพัฒนากลุ่ม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ระยะสร้าง เป็นขั้นตอนที่แต่ละคนมาพบกันหรือรวมกลุ่มกัน ซึ่งอาจถูกมอบหมายให้ทำงานร่วมกันหรือมารวมกันด้วยจุดมุ่งหมายหรือผลประโยชน์ร่วมกันอย่างอื่น การรวมกลุ่มกันจะนำมาสู่การจัดโครงสร้างกลุ่ม การสร้างการยอมรับ การชักจูง การมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ
2. ระยะพายุ (storming) เป็นขั้นตอนที่เริ่มเกิดความขัดแย้งในความแตกต่างทางความคิดความเห็นต่อการดำเนินงานของกลุ่ม รวมทั้งความขัดแย้งในพฤติกรรมของบุคคลและในเรื่องผู้นำกลุ่ม
3. ระยะเข้าสู่ภาวะปกติ (norming) เป็นขั้นที่กลุ่มพยายามหาวิธีแก้ไขความขัดแย้งโดยกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐาน รวมทั้งบทบาทและพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มตามสายบังคับบัญชาเป็นขั้นตอน
4. ระยะทำงาน (performing) เป็นขั้นที่กลุ่มสามารถทำงานประสานกันเป็นทีม มีความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีต่อกัน มีผลงานอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับกลุ่มที่ทำงานอย่างถาวรขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนสุดท้าย
5. ระยะสุดท้าย (adjourning) เป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการกลุ่ม สำหรับกลุ่มที่ทำงานชั่วคราวเมื่อกลุ่มบุคคลที่ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จลุล่วง เช่น คณะกรรมการหรือ

คณะทำงานต่างๆ เสร็จสิ้นภารกิจ ก็จะแยกย้ายสลายตัวไป ในขณะที่พฤติกรรมของบุคคลบางคนในบางกลุ่มอาจจะคงมีความผูกพันและคงความสัมพันธ์ต่อไป

1.2 ความหมายของเครือข่าย

เสถียร จิรรังสิมันต์ (2549) ได้รวบรวมความหมายของเครือข่ายไว้ ดังนี้

เครือข่าย (Network) หรือเครือข่ายทางสังคม (Social Network) หมายถึง ตาข่าย (Net) ที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะ (Work) เมื่อต้องการใช้งาน

- รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคลกลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลานานพอสมควรแม้ว่าจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้

- การเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็นหรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

- สายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ อีกหลายๆ คน

- ระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

- ความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยที่เป็นไปตามกฎของการไหลเลื่อนไปมาระหว่างความไว้ระเบียบกับการจัดระเบียบ และระหว่างการแตกดับกับการเกิดขึ้นใหม่ที่พร้อมจะสานต่อกับสิ่งต่างๆ โดยมุ่งเน้นการสานต่อกับปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์กรเครือข่าย เพื่อเข้ามาสร้างสรรค์คุณค่าใหม่ ความรู้ใหม่หรือสังคมใหม่อย่างเหมาะสม โดยยึดหลักของความไว้วางใจที่มีต่อกันในฐานะที่ทุกกระบวนการเป็นระบบเปิดที่มีการเชื่อมโยงต่อกัน และเพื่อให้เกิดการกระทำตามภารกิจนั้นๆ จนบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- สายใย (Web) ของความสัมพันธ์ทางสังคม มีความเป็นเอกภาพ มีความเชื่อมโยง (cohesive) และการสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

- การที่คนมาพบปะกัน มาประชุมกัน และทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน เพราะมีสิ่ง que เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกเข้าด้วยกัน คือ สัมพันธภาพของสมาชิกในเครือข่ายโดยบุคคลจำเป็นต้อง

ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างกันบนพื้นฐานของความเท่าเทียมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านโอกาสในการสื่อสาร การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร และการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน

- การเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ แล้วขยายผลออกไปเป็นวงกว้างเพื่อให้สังคมเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นและการเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์นั้นจะเป็นความสัมพันธ์กันในเชิงบวกที่จะส่งผลให้เกิดพลังทวีคูณ (reinforcing) เกิดการขยายผลแบบก้าวกระโดด (quantum leap) เป็นพลังสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนคุณภาพอย่างฉับพลัน (emergence) โดยเป้าหมายที่ปรารถนาในการสร้างเครือข่าย คือ การนำเอาจิตวิญญาณที่สร้างสรรค์ของมนุษย์มาผูกทอเชื่อมโยงกัน ซึ่งการสร้างเครือข่ายนั้นสามารถพิจารณาได้จากระบบสิ่งมีชีวิตที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ดังนั้นจะต้องสร้างโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่ายและมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา (ลองผิด-ลองถูก) โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการสื่อสารจะต้องเข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการสร้างเครือข่าย

- ความร่วมมือที่เป็นไปได้ทั้งในระบบบุคคล องค์กร และสถาบันอาจมีขอบข่ายและขนาดตั้งแต่เล็กๆ ภายในชุมชนไปจนถึงระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศและระหว่างประเทศ เป็นสายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ และอีกหลายๆ คน ซึ่งเป็นการมองในมิติของการจัดโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างและความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มคนในสังคมที่มีต่อกัน

- ชุมชนแห่งสำนึก (conscious community) ที่สมาชิกต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบโดยรวมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นแนบแน่นอาจจะด้วยพื้นฐานของระบบคุณค่าเก่าหรือเป้าประสงค์ใหม่ของการเข้ามาทำงานร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัตรที่บุคคลและกลุ่มคนต่างมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน มีความสัมพันธ์และการตัดสินใจร่วมกัน โดยมีพันธะเชื่อมโยงระบบใหญ่บนพื้นฐานแห่งความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกันและมีการติดต่อสื่อสารด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้กลุ่มหรือเครือข่ายมีความยั่งยืน (communication and network)

- เครื่องมือทางสังคมในรูปแบบของประชาสังคมที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลับซับซ้อนที่ยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (civic group/organization) ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (partnership) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกันภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายและประชาคมที่รวมกลุ่มขององค์กรอิสระ สาธารณประโยชน์ ปัจเจกชนและสาธารณชนเข้าด้วยกัน โดยในเครือข่ายประชาคมนั้น กระบวนการเชื่อมประสาน การถ่ายทอดความคิดเห็น ทศนคติ และประสบการณ์ทางการเมืองจะยกระดับจิตสำนึกของปัจเจกบุคคล จากการเป็นฝ่ายถูกกระทำมาเป็นฝ่ายกระทำต่อสังคม

- การที่ปัจเจกบุคคล องค์กรหน่วยงานหรือสถาบันใดได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบโดยมีจุดหมายเพื่อกิจกรรมต่างๆ เช่น การปฏิรูปการศึกษา โดยกลุ่มเครือข่ายนี้ต้องมีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน

- รูปแบบการประสานงานกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน หรือกิจกรรมร่วมกันช่วยเหลือกัน โดยการติดต่อสื่อสารอาจทำได้ทั้งการผ่านศูนย์กลางหรือแม่ข่ายและการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งมีการจัดรูปแบบหรือจัดระเบียบที่ยังคงความอิสระ โดยมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ ตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความชัดเจน

- ความร่วมมือและการเปิดรับของฝ่ายต่างๆ ที่จะมีข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความพยายามที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการความรู้ และวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จจากการร่วมมือและการเปิดรับในสิ่งที่ใหม่นั้นเสมอ

- การสร้างสัมพันธภาพทางสังคมในการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อยกระดับแนวคิดและกิจกรรมที่ทำร่วมกันให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ โดยเป็นการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์อย่างหลวมๆ ของปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรและสถาบัน ซึ่งสมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมภายใต้กฎเกณฑ์หรือเป้าหมายร่วมและมีการปฏิบัติอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตน รวมทั้งมีการทำงานร่วมกันทั้งในงานเฉพาะหน้าและการประสานผลประโยชน์ที่ขยายวงกว้างออกไป

- สังคมแห่งกัลยาณมิตรหรือเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ (learning social networks) โดยเครือข่ายสังคมจะต้องมีความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องหรือมีการขยายแนวคิดกระบวนการออกไปจึงจะสามารถปรับตัวให้อยู่ในดุลยภาพได้

- ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนที่กว้างขวางเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยุติธรรมและการสร้างเครือข่ายที่กว้างขวางมากกว่าในอดีตเพื่อสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายหรือเพื่อรู้เท่าทันการเชื่อมโยงเครือข่ายของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ไร้พรมแดน

สเตียร์ จีริงส์มันด์ (2549) ได้อธิบายความแตกต่างระหว่าง “กลุ่ม” กับ “เครือข่าย” ไว้ว่า

กลุ่ม - เป็นการเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลที่มีการรวมตัวกันอย่างใกล้ชิดกว่า มีเอกลักษณ์และปรัชญาการทำงานที่ชัดเจน ประกอบด้วยบุคคลที่มีความคิดความเชื่อเหมือนกันหรือคล้ายคลึง

กันผ่านประสบการณ์ต่างๆ ร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันก็มีกิจกรรมต่างๆ ที่เหมือนหรือใกล้เคียงกัน มีพันธกิจร่วมกันและดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน

เครือข่าย – เป็นการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์อย่างหลวมๆ ของปัจเจกบุคคล กลุ่มองค์กร และสถาบันโดยที่สมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมทำกิจกรรมตามความเหมาะสมภายใต้กฎเกณฑ์หรือเป้าหมายร่วม และมีการปฏิบัติอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตน มีการทำงานร่วมกันทั้งงานเฉพาะหน้าและการประสานผลประโยชน์ที่ขยายวงกว้างออกไป ประกอบด้วยบุคคลที่มีความคิด ความเชื่อเหมือนหรือต่างกันได้ แต่ทุกคนต่างมุ่งเน้นการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักร่วมกัน ในขณะที่เป้าหมายย่อยของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายอาจแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากความคิด ความเชื่อ ประสบการณ์ การกระทำ พันธกิจและเป้าหมาย

1.3 การจำแนกประเภทของกลุ่ม

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดมหาสารคาม (2555) ได้จำแนกประเภทของกลุ่มออกได้เป็น 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1.3.1 กลุ่มทางสถิติ (Statistical Group) เป็นกลุ่มที่สมาชิกมิได้จัดขึ้นด้วยตนเอง หากเป็นการจัดขึ้นโดยนักสังคมวิทยาและนักสถิติโดยปกติแล้ว สมาชิกของกลุ่มไม่มีความรู้สึกว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มและไม่มีสิทธิหรือพันธะต่อกลุ่มแต่อย่างใด ขอยกตัวอย่างเช่น กลุ่มคนที่เกิดในโรงพยาบาลและกลุ่มคนที่เกิดนอกโรงพยาบาลเหล่านี้ เป็นต้น การจัดกลุ่มทางสถิติขึ้นนั้นก็เพื่อความมุ่งหมายของสถิติ จึงไม่สำคัญในทางสังคมวิทยานัก ประโยชน์ที่ได้รับจากกลุ่มทางสถิติ คือ ช่วยให้ทราบถึงลักษณะสำคัญบางประการของชุมชนได้ เช่น ชุมชนที่เกิดในโรงพยาบาลร้อยละ 10 ย่อมแตกต่างจากชุมชนที่ไม่เกิดในโรงพยาบาลร้อยละ 90 เป็นต้น

1.3.2 กลุ่มคนพวกเดียวกัน (Societal Group) กลุ่มคนประเภทนี้มีลักษณะแตกต่างไปจากกลุ่มสถิติ คือ สมาชิกของกลุ่มคนพวกเดียวกันมีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันซึ่งมีเครื่องแต่งกายเหมือนกันหรือมีภาษาเดียวกัน กลุ่มนี้มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันทั้งๆ ที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนและไม่มีการปะทะสังสรรค์กันตลอด ทั้งไม่มีการจัดระเบียบทางสังคม เช่น กลุ่มที่มีภาษาเดียวกัน เช่น ภาษาชาวเหนือคนที่พูดภาษาเหนืออาจไม่รู้จักกันก็ได้ แต่พอพูดออกมาก็รู้ได้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

1.3.3 กลุ่มทางสังคม (Social Group) การใช้คำว่า “สังคม” ก็เพื่ออธิบายว่ามีการติดต่อกันทางสังคมและการปะทะสังสรรค์กันทางสังคม สมาชิกของกลุ่มประเภทนี้นอกจากจะมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันแล้วยังมีการปะทะสังสรรค์ทางสังคมอีกด้วย กลุ่มทางสังคมนี้ ได้แก่ กลุ่มเพื่อนเล่น กลุ่มเพื่อนนักเรียนร่วมชั้นเดียวกัน

1.3.4 กลุ่มสมาคม (Associational Group) กล่าวได้ว่ากลุ่มประเภทนี้เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมเชิงซ้อนสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะว่ากลุ่มสมาคม (หรือสมาคม) เป็นกลุ่มที่ได้มีการจัดระเบียบหรือองค์การเป็นกลุ่มที่มีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ เพราะฉะนั้นกลุ่มสมาคมจึงมีลักษณะครบถ้วน ในความหมายทางสังคมวิทยา กล่าวคือ มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันมีการปะทะสังสรรค์ทางสังคมและมีการจัดกลุ่มอย่างมีระเบียบเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม

1.4 หลักการทำงานกลุ่ม

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดมหาสารคาม (2555) ได้อธิบายว่า การทำงานเป็นกลุ่มที่จะประสบผลสำเร็จด้วยดีนั้นต้องอาศัยหลักการดังนี้

1.4.1 กระบวนการกลุ่มเป็นการทำงานซึ่งอาศัยความรู้ความสามารถของหมู่คณะ โดยวิธีการหลายๆ เช่น การระดมพลังสมอง การอภิปราย การประชุม การทำงานในรูปคณะกรรมการ โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้แสดงความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของตนเองอย่างเต็มที่ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาในการทำงานได้ดี

1.4.2 การปฏิบัติตามขั้นตอน กล่าวคือ เมื่อรวมกลุ่มแล้วจะต้องมีการเลือกประธาน รองประธาน เลขานุการ หรือตำแหน่งอื่นๆ ตามความเหมาะสม และกำหนดบทบาทหน้าที่แต่ละคนให้ชัดเจน โดยสมาชิกทุกคนช่วยกันเลือกผู้มีความเหมาะสมขึ้นมา ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งนั้นๆ จะต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด

1.4.3 กระบวนการแก้ปัญหาการทำงานเป็นกลุ่มจะราบรื่นและบรรลุผลตามต้องการได้ต้องอาศัยกระบวนการแก้ปัญหาที่มีระบบ ได้แก่ “กระบวนการคิดเป็น” ซึ่งหมายถึง การแก้ปัญหาโดยต้องมีข้อมูลประกอบในการคิดอย่างน้อย 3 ประการ ซึ่งได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลเกี่ยวกับด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้ด้านวิชาการเพื่อจะช่วยให้สามารถตัดสินใจ

1.4.4 คุณธรรมจริยธรรม คือ การเป็นคนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การใช้ถ้อยคำที่สุภาพอ่อนโยนเหมาะสมกับกาลเทศะ การสร้างสรรค์สิ่งที่ดีมีประโยชน์แก่กันและกัน ความเสมอต้นเสมอปลายวางตัวได้เหมาะสม รู้จักถ่อมตน สุภาพไม้อวดตัว เป็นคนตรงต่อเวลา และซื่อสัตย์ต่องาน

1.4.5 การมีมนุษยสัมพันธ์ คือ การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีและสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้เพื่อจูงใจผู้อื่นให้เกิดความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันซึ่งจะทำให้งานสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4.6 วิธีการประชาธิปไตย คือ การเคารพในสิทธิของผู้อื่น ให้ความเสมอภาคแก่ทุกคนต้องเคารพกฎเกณฑ์หรือกติกาที่กลุ่มได้วางไว้ปฏิบัติตามเสียงส่วนใหญ่ของกลุ่ม

1.5 ปัจจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดมหาสารคาม (2555) ได้อธิบายว่า การดำเนินธุรกิจต้องอาศัยหลายๆ ปัจจัยประกอบกันจึงจะเกิดกิจกรรม ในการประกอบธุรกิจจะขาดปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งไม่ได้ โดยทั่วไปปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินธุรกิจมี 4 ประเภทที่เรียกว่า 4 M ได้แก่

1.5.1 คน (Man) ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดเพราะธุรกิจต่างๆ เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความคิดของคนมีคนเป็นดำเนินการหรือเป็นผู้จัดการจึงจะทำให้เกิดกิจกรรมทางธุรกิจหลายรูปแบบ ซึ่งในวงจรธุรกิจมีคนหลายระดับหลายรูปแบบทั้งระดับผู้บริหาร ผู้ใช้แรงงานร่วมกันดำเนินการจึงจะทำให้ประสบความสำเร็จในการประกอบธุรกิจ

1.5.2 เงิน (Money) เงินทุนเป็นปัจจัยในการดำเนินธุรกิจอีกชนิดหนึ่งที่ต้องนำมาใช้ในการลงทุนเพื่อให้เกิดการประกอบธุรกิจ โดยธุรกิจแต่ละประเภทใช้ปริมาณเงินทุนที่แตกต่างกันธุรกิจขนาดใหญ่ย่อมใช้เงินทุนสูงกว่าธุรกิจขนาดเล็กกว่า ดังนั้น ผู้ประกอบธุรกิจจึงต้องมีการวางแผนในการใช้เงินทุนและการจัดหาเงินทุนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้การดำเนินธุรกิจไม่ประสบปัญหาด้านเงินทุนและก่อให้เกิดผลตอบแทนสูงสุดคุ้มกับเงินที่นำมาลงทุน

1.5.3 วัสดุหรือวัตถุดิบ (Material) ในการผลิตสินค้าต้องอาศัยวัตถุดิบในการผลิตค่อนข้างมาก ผู้บริหารจึงต้องรู้จักการบริหารวัตถุดิบให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดต้นทุน ด้านวัตถุดิบต่ำสุดอันจะส่งผลให้ธุรกิจมีผลกำไรสูงสุดตามมา

1.5.4 วิธีปฏิบัติงาน (Method) เป็นวิธีการปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินธุรกิจ ซึ่งต้องมีการวางแผนและควบคุมเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพเกิดผลคล่องตัวสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกกิจการ

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเกษตรกรและปฎิอินทรีย์

2.1 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. 2547 มีสาระสำคัญ ดังนี้

2.1.1 การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร

บุคคลผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักจำนวนไม่น้อยกว่าสามสิบคน และมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรได้ สมาชิกต้องเป็นบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วมีภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่และต้องถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้นแต่ไม่เกินหนึ่งในห้าของจำนวนหุ้นทั้งหมด

การจัดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรให้ผู้ซึ่งเป็นสมาชิกไม่น้อยกว่าเจ็ดคน เป็นผู้ยื่นคำขอต่อนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัด เมื่อนายทะเบียนกลุ่มได้รับคำขอพร้อมร่างข้อบังคับแล้วเห็นว่าการจัดตั้งและคำขอจดทะเบียนมีเอกสารครบถ้วนให้นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดรับจดทะเบียนและออกใบทะเบียนจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร กรณีนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดเห็นว่าคำขอหรือรายการที่แนบมาไม่ถูกต้องให้สั่งให้แก้ไขหรือดำเนินการให้ถูกต้อง

ข้อบังคับต้องมีรายการดังต่อไปนี้ ชื่อ วัตถุประสงค์ ที่ตั้งสำนักงาน และทุน ซึ่งแบ่งเป็นหุ้น มูลค่าของหุ้น การชำระค่าหุ้น การโอนหุ้น การจำนองค้ำหุ้น การเพิ่มทุน และการลดทุน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินการบัญชี และการเงิน คุณสมบัติของสมาชิก วิธีรับสมาชิก การขาดจากสมาชิกภาพตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของสมาชิก ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประชุมใหญ่ การเลือกตั้ง การดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการการประชุมและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการการแต่งตั้ง การดำรงตำแหน่งการพ้นจากตำแหน่งอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการ

2.1.2 การดำเนินการ

กลุ่มเกษตรกรมีอำนาจปฏิบัติการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

- 1) ดำเนินการผลิตการค้า การบริการ และดำเนินการธุรกิจอื่นๆ เพื่อประโยชน์ของสมาชิก
- 2) จัดให้มีสวัสดิการหรือการสงเคราะห์แก่สมาชิกและครอบครัว
- 3) ให้บริการต่างๆ แก่สมาชิกโดยเรียกหรือไม่เรียกค่าตอบแทน
- 4) ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก
- 5) ร่วมทุนในการประกอบกิจการกับกลุ่มเกษตรกรอื่น
- 6) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือกลุ่มเกษตรกรอื่นตามระเบียบที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์
- 7) ให้กู้ ให้สินเชื่อ ให้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับจำนองหรือรับจำนำซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก
- 8) จัดให้ได้มาซื้อถือกรรมสิทธิ์หรือทรัพย์สินครอบครอง กู้ยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอนสิทธิการเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนองหรือจำนำขายหรือจำนำด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน
- 9) กระทำกิจการอื่นใดที่เกี่ยวกับหรือเกี่ยวเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มเกษตรกรโดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าคนและไม่เกินสิบห้าคน ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิกต้องดำเนินการตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบของกลุ่มเกษตรกรและมติที่ประชุมใหญ่ รวมทั้งระเบียบและคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์และกรรมการต้องเป็นบุคคลที่ไม่มีลักษณะต้องห้ามทำหน้าที่กรรมการหรือผู้จัดการของกลุ่มเกษตรกร

- 1) เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด
- 2) เคยถูกไล่ออก ปลดออกหรือให้ออกจากราชการฐานทุจริตต่อหน้าที่
- 3) เคยถูกให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการหรือมีคำวินิจฉัยเป็นที่สุดให้พ้นจาก

ตำแหน่งกรรมการ

- 4) เคยถูกที่ประชุมใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรมีมติให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการเพราะเหตุทุจริต

- 5) เป็นบุคคลล้มละลาย

คณะกรรมการจัดให้มีทะเบียนสมาชิกและทะเบียนหุ้นตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด และจัดให้มีผู้ตรวจสอบกิจการซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิกหรือบุคคลภายนอก และจัดให้มีการประชุมใหญ่สามัญครั้งแรกภายใน 90 วัน นับแต่วันรับใบทะเบียนเพื่อเลือกตั้งคณะกรรมการและผู้ตรวจสอบกิจการ ส่วนการประชุมใหญ่สามัญให้คณะกรรมการเรียกประชุมภายใน 150 วัน นับแต่วันสิ้นปีบัญชีปีละ 1 ครั้ง และเมื่อมีเหตุอันสมควรคณะกรรมการจะเรียกประชุมใหญ่วิสามัญได้

การประชุมใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรต้องมีสมาชิมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งถ้าสมาชิมาประชุมไม่ครบองค์ประชุมให้นัดประชุมอีกครั้งหนึ่งภายใน 14 วัน เมื่อมีสมาชิมาประชุมไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามให้ถือเป็นองค์ประชุม สมาชิกหนึ่งคนมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเป็นเสียงชี้ขาดการวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมใหญ่ให้ถือเสียงข้างมาก

การจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของกลุ่มเกษตรกร กำไรสุทธิประจำปีที่เหลือจากการกันไว้เป็นทุนสำรองร้อยละ 10 ที่ประชุมใหญ่อาจมีมติให้จ่ายตามข้อบังคับในกรณีดังต่อไปนี้

- 1) เป็นเงินปันผล
- 2) เป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจ
- 3) เป็นเงินโบนัสแก่กรรมการผู้ตรวจสอบกิจการ และเจ้าหน้าที่ของกลุ่ม

เกษตรกร

- 4) เป็นทุนสะสมไว้ตามที่กำหนดในข้อบังคับ

เงินของกลุ่มเกษตรกรอาจฝากหรือลงทุนได้ ดังต่อไปนี้ ฝากในธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสินหรือธนาคารอื่น โดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดหรือซื้อหลักทรัพย์ของรัฐบาล

คณะกรรมการต้องจัดให้มีการทำงานบุคลากรรอบปีทางบัญชีของกลุ่มเกษตรกร งบดุลนั้นต้องมีรายการแสดงสินทรัพย์ หนี้สิน ทุนของกลุ่มเกษตรกรบัญชีกำไรขาดทุน และให้ผู้ตรวจสอบบัญชีตรวจสอบแล้วนำเสนอเพื่ออนุมัติในที่ประชุมใหญ่ของกลุ่มเกษตรกร แล้วส่งสำเนางบดุลไปยังนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดเพื่อตรวจสอบบัญชีของกลุ่มเกษตรกร

2.1.3 การกำกับกลุ่มเกษตรกร

นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดมีอำนาจยับยั้งหรือเพิกถอนมติที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมคณะกรรมการกลุ่ม เกษตรกรที่ลงมติฝ่าฝืนกฎหมายข้อบังคับระเบียบของกลุ่มเกษตรกร ระเบียบหรือคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ให้นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดมีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

- 1) ให้คณะกรรมการแก้ไขข้อบกพร่องตามวิธีการและระยะเวลากำหนด
- 2) ระงับกิจกรรมส่วนที่เป็นเหตุให้เกิดข้อบกพร่องหรือเสื่อมเสียผลประโยชน์
- 3) ให้คณะกรรมการหยุดปฏิบัติหน้าที่เป็นการชั่วคราว
- 4) ให้คณะกรรมการพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ

กรณีสั่งให้คณะกรรมการพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ ให้นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดตั้งคณะกรรมการชั่วคราวมีอำนาจหน้าที่และสิทธิเช่นเดียวกับคณะกรรมการและให้อยู่ในตำแหน่งไม่เกิน 180 วัน คณะกรรมการชั่วคราวก่อนที่จะพ้นจากตำแหน่ง ต้องจัดให้มีการประชุมใหญ่เพื่อเลือกตั้งกรรมการขึ้นใหม่ทั้งคณะ ในกรณีที่สั่งให้กรรมการบางคนพ้นจากตำแหน่ง ให้กรรมการส่วนที่เหลือเรียกประชุมใหญ่เพื่อเลือกตั้งผู้เป็นกรรมการแทนภายในเวลา 30 วัน กรณีที่กรรมการผู้จัดการ หรือเจ้าหน้าที่ของกลุ่มเกษตรกรทำให้กลุ่มเกษตรกรเสียหาย ถ้ากลุ่มเกษตรกรไม่ร้องทุกข์ให้นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดร้องทุกข์หรือฟ้องคดีแทนได้

2.1.4 การเลิกกลุ่มเกษตรกร

กลุ่มเกษตรกรย่อมเลิกเมื่อมีกรณี ดังต่อไปนี้

- 1) ตามที่กำหนดในข้อบังคับ
- 2) กลุ่มเกษตรกรมีสมาชิกน้อยกว่าสามสิบคนติดต่อกันเกิน 120 วัน
- 3) ที่ประชุมใหญ่ลงมติให้เลิก

4) ศาลพิพากษาให้ล้มละลาย

5) นายทะเบียนสหกรณ์สั่งให้เลิกตามมาตรา 33 และแจ้งเป็นหนังสือให้นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดทราบภายใน 15 วัน นับแต่วันที่เลิกให้นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดปิดประกาศการเลิกกลุ่มเกษตรกรไว้ที่สำนักงานของกลุ่มเกษตรกร ที่ว่าการอำเภอ และสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดที่กลุ่มเกษตรกรตั้งอยู่

นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งให้เลิกกลุ่มเกษตรกรได้เมื่อปรากฏว่า

1) ไม่มีการประชุมใหญ่สามัญครั้งแรกภายใน 90 วันนับแต่วันรับใบทะเบียนจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร

2) กลุ่มเกษตรกรไม่เริ่มดำเนินการภายในหนึ่งปีนับแต่วันจดทะเบียนจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรหรือหยุดดำเนินการติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสองปี

3) กลุ่มเกษตรกรไม่ส่งสำเนาบัญชีต่อนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดเป็นเวลาสามปีติดต่อกัน

4) การดำเนินการของกลุ่มเกษตรกรก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่กลุ่มเกษตรกรนั้น

กลุ่มเกษตรกรที่ล้มละลายหรือกลุ่มเกษตรกรที่แม้จะเลิกแล้วก็ให้ถือว่ายังคงดำรงอยู่ตราบเท่าเวลาที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชี ถ้ามีทรัพย์สินอยู่เท่าใดให้ผู้ชำระบัญชีจัดการตามลำดับ ดังต่อไปนี้

- 1) จ่ายคืนเงินค่าหุ้นให้แก่สมาชิก
- 2) จ่ายเป็นเงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้ว
- 3) จ่ายเป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจ

2.1.5 การควบคุมกลุ่มเกษตรกร

กลุ่มเกษตรกรตั้งแต่สองกลุ่มอาจรวมเข้ากันเป็นกลุ่มเกษตรกรเดียวได้ โดยมีมติที่ประชุมใหญ่ของแต่ละกลุ่มและต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัด กลุ่มเกษตรกรที่ตั้งขึ้นใหม่โดยควบเข้ากันนั้นต้องจดทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรกรใหม่ โดยยื่นขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัด คำขอจดทะเบียนกลุ่มเกษตรกรใหม่ต้องมีเอกสารดังต่อไปนี้ยื่นพร้อมกับคำขอด้วย

1) หนังสือรับรองของทุกกลุ่มเกษตรกรที่ควบเข้ากันได้แจ้งไปยังเจ้าหน้าที่และไม่มีเจ้าหน้าที่คัดค้านภายในกำหนด

2) ข้อบังคับของกลุ่มเกษตรกรใหม่ที่ขอจดทะเบียนสืบ

3) ดำเนินรายการการประชุมผู้แทนของกลุ่มเกษตรกรที่ควบเข้ากันหนึ่งฉบับและผู้แทนของกลุ่มเกษตรกรต้องลงลายมือชื่อรับรองสองคน

เมื่อนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดรับจดทะเบียน กลุ่มเกษตรกรที่ควบเข้ากันเป็นกลุ่มเกษตรกรใหม่แล้วให้นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดถอนชื่อกลุ่มเกษตรกรเดิมที่ได้ควบเข้ากันนั้นออกจากทะเบียนและให้ผู้แทนกลุ่มเกษตรกรที่ควบเข้ากันมีสิทธิอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเช่นเดียวกับคณะกรรมการจนกว่าจะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการขึ้นใหม่

กลุ่มเกษตรกรใหม่นี้น้อมได้ไปทั้งทรัพย์สิน หนี้สิน และความรับผิดชอบของกลุ่มเกษตรกรเดิม

2.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มีสาระสำคัญดังนี้

2.2.1 ให้มีการจดทะเบียนรับรองสถานะของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จะขอรับการส่งเสริมตามพระราชบัญญัตินี้ โดยยื่นขอจดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตร

2.2.2 ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเป็นเอกภาพโดยกำหนดให้มี

1) คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจำนวน 28 คน ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานกรรมการ กรรมการจากส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐมนตรีจาก 5 กระทรวง คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงอุตสาหกรรม อธิบดีจาก 4 กรม คือ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และกรมสรรพากร ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้อำนวยการธนาคารออมสิน รวมทั้งกรรมการผู้แทนวิสาหกิจชุมชนจำนวน 10 คน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน โดยมีอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยให้อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร และอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชนแต่งตั้งผู้แทนจากกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมการพัฒนาชุมชนหน่วยงานละ 1 คน เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

2) คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดที่ได้รับมอบหมายเป็นประธาน หัวหน้าส่วนราชการในจังหวัด ผู้แทนกรมสรรพากรที่มีสำนักงานตั้งอยู่ในจังหวัด ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ธนาคารออมสินที่มีสาขาตั้งอยู่ในจังหวัดหน่วยงานละ 1 คน ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนจำนวน 6 คน และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน เป็นกรรมการ โดยมีเกษตรจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ

3) คณะกรรมการประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนาการวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เป็นประธานกรรมการและกรรมการอื่นอีกไม่เกิน 12 คน เป็นกรรมการ

2.2.3 ให้คณะกรรมการจัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน หรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร

1) วิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิ ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการวิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิในการประกอบกิจการอย่างครบวงจร รวมถึงการให้ความรู้การจัดตั้งการร่วมมือซึ่งกันและกัน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบ ทรัพยากร หรือภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เหมาะสมกับกิจการวิสาหกิจชุมชนและสภาพท้องถิ่นนั้นๆ หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับขบวนการผลิตและการบริหารจัดการธุรกิจทุกด้านเพื่อให้กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับปฐมภูมิมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

2) วิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้แล้ว ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้แล้วจากระดับปฐมภูมิอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการให้ความรู้และการสนับสนุนในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงขึ้นตามความพร้อมและความต้องการของกิจการวิสาหกิจชุมชน การร่วมมือซึ่งกันและกันหรือให้ความช่วยเหลือในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีในด้านต่างๆ ทั้งในด้านคุณภาพ การผลิต การจัดการ และการตลาด เพื่อสร้างความพร้อมให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงยิ่งขึ้น

3) เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการจัดตั้งเป็นองค์กรธุรกิจใดๆ ให้มีการสนับสนุนการจัดตั้งการประกอบการการตลาดรวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรมอื่นเพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน

2.2.4 ให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

2.2.5 ให้กรมส่งเสริมการเกษตร ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนาการวิสาหกิจชุมชน

2.2.6 ให้สำนักงานเกษตรจังหวัด ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด

2.3 กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ

2.3.1 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535

ตามบัญชีแนบท้ายกฎกระทรวง (พ.ศ. 2535) ออกตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 กำหนดประเภทหรือชนิดโรงงานสำหรับอุตสาหกรรมผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ โดยกำหนดให้โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพทุกขนาดจัดเป็นโรงงานจำพวกที่ 3 ต้องขออนุญาตและได้รับอนุญาตจากกรมโรงงานอุตสาหกรรมก่อนจึงจะดำเนินการได้ รวมทั้งต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวงและประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม โดยมีเอกสารประกอบการขอรับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน/ขยายโรงงาน ประกอบด้วย

- 1) คำขอรับใบอนุญาตประกอบกิจการ/ขยายโรงงาน (แบบรง. 3)
- 2) สำเนาทะเบียนบ้านและสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน (กรณีผู้ขออนุญาตเป็นบุคคลธรรมดา)
- 3) สำเนาหนังสือรับรองการจดทะเบียนนิติบุคคลที่ระบุชื่อผู้มีอำนาจลงนามผูกพันนิติบุคคล ที่ตั้งสำนักงาน วัตถุประสงค์ของนิติบุคคล (กรณีผู้ขออนุญาตเป็นนิติบุคคล)
- 4) แผนผังแสดงสิ่งปลูกสร้างภายในบริเวณโรงงานส่วนบุคคลถูกต้องตามมาตรฐาน
- 5) แผนผังแสดงการติดตั้งเครื่องจักรขนาดเหมาะสมและถูกต้องตามมาตรฐานพร้อมด้วยรายละเอียด โดยมีคำรับรองของผู้ประกอบวิชาชีพวิศวกรรมควบคุมหรือบุคคลอื่นที่กระทรวงอุตสาหกรรมกำหนด
- 6) แบบแปลนอาคารโรงงานขนาดเหมาะสมและถูกต้องตามมาตรฐาน โดยมีคำรับรองของผู้ประกอบวิชาชีพวิศวกรรมควบคุมหรือบุคคลอื่นที่กระทรวงอุตสาหกรรมกำหนด
- 7) แบบแปลนแผนผังและคำอธิบายโดยละเอียดแสดงวิธีการป้องกันเหตุเดือดร้อนรำคาญ ความเสียหาย อันตรายจากการควบคุมการปล่อยของเสียมลพิษหรือสิ่งใดๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดขึ้นจากการประกอบกิจการโรงงาน ทั้งนี้โดยมีคำรับรองของผู้ประกอบวิชาชีพวิศวกรรมควบคุมหรือบุคคลอื่นที่กระทรวงอุตสาหกรรมกำหนด
- 8) สำเนาหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ตั้งโรงงาน
- 9) เอกสารอื่นๆตามที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนด

2.3.2 พระราชบัญญัติปุ๋ย (ฉบับที่2) พ.ศ. 2550

ตามพระราชบัญญัติปุ๋ย (ฉบับที่2) ผู้ผลิตเพื่อการค้าขายนำเข้าส่งออกหรือนำผ่านปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพต้องขออนุญาตตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่อธิบดี

กรมวิชาการเกษตรกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการปุ๋ย โดยผู้ได้รับใบอนุญาตเกี่ยวกับปุ๋ยมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

1) ปุ๋ยอินทรีย์

(1) จัดให้มีป้ายแสดงสถานที่ผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อการค้าอย่างเปิดเผย โดยมีลักษณะขนาดของป้ายและข้อความแสดงเป็นไปตามที่อธิบดีกรมวิชาการเกษตรกำหนด

(2) แสดงใบสำคัญการขึ้นทะเบียนปุ๋ยอินทรีย์ไว้ในที่เปิดเผยและเห็นง่ายในที่ทำการที่ระบุไว้ในใบอนุญาต

(3) จัดให้มีการวิเคราะห์ปุ๋ยอินทรีย์ทุกครั้งก่อนนำออกจากสถานที่ผลิต โดยมีหลักฐานแสดงรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ทุกครั้งและต้องเก็บรักษาผลไว้ไม่น้อยกว่า 10 ปี

(4) จัดให้มีฉลากภาษาไทยที่ภาษาหรือหีบห่อบรรจุปุ๋ยอินทรีย์ข้อมูลที่ต้องแสดง ได้แก่ ชื่อการค้า เครื่องหมายการค้า ปริมาณอินทรีย์วัตถุ รับรองน้ำหนักสุทธิ ขนาดบรรจุ ชื่อผู้ผลิต สถานที่ตั้งสำนักงาน สถานที่ผลิต และข้อความอื่นที่รัฐมนตรีกำหนด

(5) จัดให้มีเอกสารกำกับปุ๋ยอินทรีย์ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่อธิบดีกรมวิชาการเกษตรกำหนด

(6) กรณีที่ปุ๋ยอินทรีย์มีสารพิษผสมอยู่ด้วยต้องจัดให้มีคำชี้แจง วิธีใช้และคำเตือน ตลอดจนการเก็บรักษาไว้ในเอกสารกำกับปุ๋ย

(7) ดำเนินการอื่นๆ ตามที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา

2) ปุ๋ยชีวภาพ

(1) จัดให้มีป้ายแสดงสถานที่ผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อการค้าอย่างเปิดเผย โดยมีลักษณะขนาดของป้าย และข้อความแสดงเป็นไปตามที่อธิบดีกรมวิชาการเกษตรกำหนด

(2) แสดงใบสำคัญการขึ้นทะเบียนปุ๋ยชีวภาพไว้ในที่เปิดเผยและเห็นง่ายในที่ทำการที่ระบุไว้ในใบอนุญาต

(3) จัดให้มีการควบคุมคุณภาพปุ๋ยชีวภาพทุกครั้งก่อนนำออกจากสถานที่ผลิต โดยมีหลักฐานแสดงรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ทุกครั้งและต้องเก็บรักษาผลไว้ไม่น้อยกว่า 10 ปี

(4) จัดให้มีฉลากภาษาไทยที่ภาษาหรือหีบห่อบรรจุปุ๋ยอินทรีย์ข้อมูลที่ต้องแสดง ได้แก่ ชื่อการค้า เครื่องหมายการค้า ปริมาณจุลินทรีย์ รับรองวิธีการเก็บรักษาน้ำหนักสุทธิ ขนาดบรรจุวัสดุรับรองของปุ๋ยชีวภาพ ชื่อผู้ผลิต สถานที่ตั้ง สำนักงานสถานที่ผลิต และข้อความอื่นที่รัฐมนตรีกำหนด

(5) จัดให้มีเอกสารกำกับปุ๋ยชีวภาพตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่อธิบดีกรมวิชาการเกษตรกำหนด

(6) กรณีที่ปุ๋ยอินทรีย์มีสารพิษผสมอยู่ด้วยต้องจัดให้มีคำชี้แจง วิธีใช้ และคำเตือนตลอดจนการเก็บรักษาไว้ในเอกสารกำกับปุ๋ย

(7) ดำเนินการอื่นๆ ตามที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา

2.3.3 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 การผลิตและสะสมปุ๋ยจัดเป็นประเภทกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 เรื่องกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ดังนั้นเจ้าของหรือผู้ประกอบการที่ดำเนินการในลักษณะของการค้าต้องขออนุญาตที่หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นที่กิจการนั้นๆ ตั้งอยู่ และปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นมีประกาศกำหนด โดยหลักฐานที่นำมาประกอบการพิจารณาคำขออนุญาตสถานที่ประกอบกิจกรรม ประกอบด้วย

- 1) สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนและสำเนาทะเบียนบ้านเจ้าของกิจการ (ผู้ประกอบการ/ผู้ถือใบอนุญาต)
- 2) สำเนาบัตรประจำตัวประชาชนและสำเนาทะเบียนบ้านของผู้จัดการ
- 3) สำเนาทะเบียนบ้านของบ้านที่ใช้เป็นที่ตั้งสถานประกอบการ
- 4) สำเนาหนังสือรับรองการจดทะเบียนนิติบุคคลพร้อมสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้แทนนิติบุคคล (กรณีผู้ขอรับใบอนุญาตเป็นนิติบุคคล)
- 5) หลักฐานแสดงว่าอาคารที่ใช้เป็นสถานประกอบการสามารถใช้ประกอบกิจการนั้นได้โดยถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร
- 6) หนังสือยินยอมให้ใช้อาคารหรือสัญญาเช่าจากเจ้าของอาคาร (กรณีผู้ขอรับใบอนุญาตไม่มีกรรมสิทธิ์ในอาคารที่ใช้เป็นสถานประกอบการ)
- 7) หนังสือมอบอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมายพร้อมสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจ (กรณีเจ้าของไม่สามารถมายื่นคำขอด้วยตนเอง)
- 8) ใบอนุญาตให้ประกอบกิจการจากส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 9) เอกสารอื่นๆตามที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนด

2.3.4 พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507

ตามพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507 กำหนดให้พืช ศัตรูพืช และพาหะซึ่งรวมถึงเชื้อจุลินทรีย์หลายชนิดตามบัญชีรายชื่อแนบท้ายประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นสิ่งที่ต้องห้ามหรือสิ่งกีดขวางนำเข้าหรือนำผ่านเพื่อการค้าหรือกิจการอื่นต้องดำเนินการตาม

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการนำเข้าหรือนำผ่านซึ่งสิ่งต้องห้ามเพื่อการค้าหรือเพื่อกิจการอื่นตามที่อธิบดีกรมวิชาการเกษตรกำหนด

2.3.5 ประกาศกรมวิชาการเกษตรเรื่องมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์ พ.ศ. 2548

กรมวิชาการเกษตร ได้มีประกาศกรมวิชาการเกษตรเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2548 เรื่องมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์ พ.ศ. 2548 ด้วยปัจจุบันมีการส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการปรับปรุงบำรุงดิน ตลอดจนมีการนำเทคโนโลยีชีวภาพเข้ามาใช้ในการปรับปรุงบำรุงดิน เพิ่มคุณค่าของธาตุอาหารพืช ทำให้มีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มมากขึ้นจึงจำเป็นต้องมีข้อกำหนดมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์เพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกร กรมวิชาการเกษตรจึงกำหนดมาตรฐานปุ๋ยอินทรีย์ดังต่อไปนี้

ข้อที่ 1 รายละเอียดกำหนดคุณสมบัติของปุ๋ยอินทรีย์

ตารางที่ 2.1 รายละเอียดกำหนดคุณสมบัติของปุ๋ยอินทรีย์

ลำดับที่	คุณลักษณะ	เกณฑ์กำหนด
1	ขนาดของปุ๋ย	ไม่เกิน 12.5×12.5 มิลลิเมตร
2	ปริมาณความชื้นและสิ่งที่ย่อยได้	ไม่เกิน 35 เปอร์เซ็นต์ โดยน้ำหนัก
3	ปริมาณหิน และกรวด	ขนาดใหญ่กว่า 5 มิลลิเมตร ไม่เกิน 5 เปอร์เซ็นต์โดยน้ำหนัก
4	พลาสติก แก้ว วัสดุมีคม และโลหะอื่น ๆ	ต้องไม่มี
5	ปริมาณอินทรีย์วัตถุ	ไม่น้อยกว่า 30 เปอร์เซ็นต์ โดยน้ำหนัก
6	ค่าความเป็นกรด – ด่าง (pH)	5.5 – 8.5
7	อัตราส่วนคาร์บอนต่อไนโตรเจน (C/N)	ไม่เกิน 20 : 1
8	ค่าการนำไฟฟ้า (EC : Electrical Conductivity)	ไม่เกิน 6 เดซิซีเมนต่อเมตร
9	ปริมาณธาตุอาหารหลัก	- ไนโตรเจน (total N) ไม่น้อยกว่า 1.0 เปอร์เซ็นต์โดยน้ำหนัก - ฟอสฟอรัส (total P ₂ O ₅) ไม่น้อยกว่า 0.5 เปอร์เซ็นต์โดยน้ำหนัก - โพแทสเซียม (total K ₂ O) ไม่น้อยกว่า 0.5 เปอร์เซ็นต์ โดยน้ำหนัก

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลำดับที่	คุณลักษณะ	เกณฑ์กำหนด
10	การย่อยสลายที่สมบูรณ์	มากกว่า 80 เปอร์เซ็นต์
11	สารหนู (Arsenic)	ไม่เกิน 50 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม
	แคดเมียม (Cadmium)	ไม่เกิน 5 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม
	โครเมียม (Chromium) ทองแดง (Copper)	ไม่เกิน 300 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม
	ตะกั่ว (Lead)	ไม่เกิน 500 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม
	ปรอท (Mercury)	ไม่เกิน 500 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม

ข้อ 2. มาตรฐานฉลากและบรรจุภัณฑ์ของปุ๋ยอินทรีย์ ต้องมีรายละเอียดบน
ภาชนะบรรจุ ดังนี้

- ชื่อการค้าและเครื่องหมายการค้า
- ชนิดของผลิตภัณฑ์
- ปริมาณบรรจุเป็นน้ำหนักสุทธิ (ในระบบเมตริก)
- ชื่อผู้ผลิตและสถานที่ผลิต
- ระบุวัสดุที่ใช้ผลิตและอัตราส่วนที่ใช้
- ระบุวันที่ผลิตและวันที่หมดอายุ
- ระบุวิธีการใช้ การเก็บรักษา และข้อควรระวังเพื่อให้เป็นไปตาม

พระราชบัญญัติปุ๋ย พ.ศ. 2518 มาตรา 55 ให้ผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อการค้าต้องแจ้งกรมวิชาการเกษตร
ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปุ๋ยอินทรีย์โดยแสดงชื่อปุ๋ยอินทรีย์ เครื่องหมายการค้า สถานที่ผลิต สถานที่
เก็บ สถานที่ขาย และสถานที่ทำการแจ้งดังกล่าวให้แจ้งได้ที่ผู้ว่าราชการจังหวัด เกษตรจังหวัด และ
หน่วยงานของกรมวิชาการเกษตร

3. การดำเนินการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติเกษตรอินทรีย์

กรมพัฒนาที่ดิน (2549) ได้มีการรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานขับเคลื่อนวาระ
แห่งชาติเกษตรอินทรีย์ ดังนี้

3.1 รัฐบาลได้ประกาศเจตนารมณ์อย่างชัดเจนในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์เป็น
วาระแห่งชาติ โดยมีการจัดการประชุมสมาคมเกษตรอินทรีย์แห่งชาติเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อน

นโยบายสำคัญของรัฐบาลอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องเป็นระยะ โดยจัดประชุมสมัชชาฯ จำนวน 3 วัน คือ วันที่ 24-26 ธันวาคม 2547 ณ พิพิธภัณฑ์การเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ทั้งนี้ในวันที่ 24 ธันวาคม 2547 ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร) เป็นประธานในพิธีเปิดการประชุมและพิธีลงนามปฏิญญาว่าด้วยเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ โดยมีผู้แทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายเกษตรกรร่วมลงนามเพื่อประกาศเจตนารมณ์ ขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ ซึ่งนายกรัฐมนตรีได้มอบหมายให้ทุกภาคส่วนร่วมกัน ปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อให้มีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตที่พึ่งพาการใช้ปุ๋ยเคมีและ สารเคมีมาเป็นการพึ่งพาตนเอง ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และสารชีวภาพเพื่อใช้เองในประเทศตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยคำนึงถึงทุกมิติ ทั้งมิติของอาหารปลอดภัย มิติความปลอดภัยของ เกษตรกร มิติของการประหยัดค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินตราต่างประเทศ มิติแห่งการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมของดิน และทรัพยากรธรรมชาติ และมิติแห่งการสำนึกต่อผู้บริโภคของตัวเกษตรกรทุกๆ คน ซึ่งในการ ประชุมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมประชุมจากทุกภาคส่วนทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน เกษตรกร เครือข่าย เกษตรอินทรีย์ และผู้สนใจทั่วไปรวมทั้งสิ้นจำนวน 15,030 คน และต้น พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเครือข่ายเกษตรกรก็ได้มีการจัดการประชุมเพื่อรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ขับเคลื่อนวาระแห่งชาติเกษตรอินทรีย์เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง

3.2 การจัดทำแผนงบประมาณในเชิงบูรณาการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 “การพัฒนาเกษตรอินทรีย์” กรมพัฒนาที่ดินในฐานะหน่วยงานเจ้าภาพได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (6 กระทรวง 26 หน่วยงาน) ประชุมระดมความคิด จัดทำสรุปภาพรวม และรายละเอียดแผน งบประมาณในเชิงบูรณาการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 “การพัฒนาเกษตรอินทรีย์” เสร็จ เรียบร้อยแล้ว และผ่านการอนุมัติในหลักการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2548 ภายในวงเงินงบประมาณจำนวน 1,262.166 ล้านบาท โดยมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2548-2552 ดังนี้

3.2.1 เป้าหมายการดำเนินงานมีเกษตรกร 4.25 ล้านราย และมีพื้นที่ทางการเกษตร 85 ล้านไร่ ที่มีการปรับเปลี่ยนใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมี สามารถลดปริมาณการนำเข้าปุ๋ยเคมี และสารเคมีทางการเกษตรลงร้อยละ 50 เกษตรกรมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 มีการส่งออก สินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นร้อยละ 100 ต่อปี

3.2.2 แนวทางการดำเนินงานมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์นโยบายและ เจตนารมณ์ของรัฐบาลในเรื่องวาระแห่งชาติเกษตรอินทรีย์ ปลูกฝังและสร้างกระแสค่านิยมให้ เกษตรกรหันมาใช้สารอินทรีย์ การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง สร้าง

เครือข่ายเกษตรกรและการสร้างระบบติดตามประเมินผลเพื่อสนับสนุนทีมที่มีความเข้มแข็งตลอดจนสร้างมูลค่าเพิ่มและพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์

3.3 การส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์โดยมีคณะกรรมการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์แห่งชาติดำเนินงาน โดยมีจังหวัดนำร่องโครงการเกษตรอินทรีย์ใน พ.ศ. 2548 จำนวน 23 จังหวัด และจัดทำคู่มือปฏิบัติการโครงการเกษตรอินทรีย์ระดับจังหวัดใช้เป็นคู่มือหรือแนวทางในการดำเนินงานจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง แนวทางการดำเนินงานโครงการเกษตรอินทรีย์ ณ จังหวัดอุบลราชธานี

3.4 ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร โดยผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายสุนัย เศรษฐบุญสร้าง) เป็นประธานคณะกรรมการ กรมพัฒนาที่ดินเป็นฝ่ายเลขานุการฯ มีหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานส่งเสริมการผลิตและใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร จัดทำโครงการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมีทางการเกษตร จัดทำกรอบการดำเนินงานเตรียมความพร้อมของเกษตรกรและชุมชน รองรับการฟื้นฟูและจัดตั้งโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชุมชน

3.5 การจัดทำคู่มือการจัดตั้งและบริหารโรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชุมชน กรมพัฒนาที่ดินได้ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อร่วมกันแก้ไขร่างคู่มือการจัดตั้งและบริหาร โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชุมชน ให้มีความชัดเจน โดยมีสาระสำคัญเรื่อง โครงการก่อสร้างโรงงาน แบบโรงงาน เครื่องจักรและอุปกรณ์ภายในโรงงาน ศูนย์ข้อมูลเกษตรอินทรีย์และการควบคุมมาตรฐานข้อมูลชนิดและปริมาณวัสดุเหลือใช้จากเกษตรกรรมปริมาณธาตุอาหารการบริหารจัดการองค์กร

4. การพัฒนา

4.1 ความหมายของการพัฒนา

ชัชรี นฤทุม (2551) ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา หมายถึง การทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้า โดยทั่วไป เช่น การพัฒนาประเทศ หมายถึง การทำให้ประเทศชาติดีขึ้นเจริญขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ไม่น่าพึงพอใจไปสู่สภาพที่พึงพอใจ ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 2 แนวทาง คือ

“การพัฒนา” ในมุมมองทางโลก หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุ สิ่งของ กระบวนการรูปแบบ และมักเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณ เช่น ถนน ดึก สิ่งอำนวยความสะดวก

สะดวก เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ยานพาหนะ ศูนย์การค้า หรือสิ่งที่ให้ความบันเทิง เช่น โทรทัศน์ โรงภาพยนตร์ เกมในคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

“การพัฒนา” ในมุมมองของศาสนา ซึ่งพระธรรมปิฎก ให้ความหมายว่า การพัฒนาคนในด้านจิตใจและร่างกาย โดยเน้นให้คนมีการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพชีวิตตามหลักของความถูกต้อง ความพอเหมาะพอดี ความกลมกลืน และความเกื้อกูลต่อกันระหว่างมวลมนุษยชาติด้วยกัน และต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายและเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

สรุป “การพัฒนา” หมายถึง การทำให้จิตใจ สติปัญญาและร่างกายของคนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และนำจิตใจ สติปัญญา และร่างกายที่ดีนั้นไปใช้และสร้างประโยชน์ให้กับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัตถุและสิ่งของต่างๆ ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น รวมทั้งวิธีการดำรงชีวิตอย่างกลมกลืน ถูกต้อง พอเหมาะพอดี และเกื้อกูลกันระหว่างคนด้วยกัน และระหว่างคนกับสิ่งต่างๆ (ชัชรี นฤทุม, 2551)

4.2 ลักษณะการพัฒนาที่ดี

ชัชรี นฤทุม (2551) ได้สรุปว่า การพัฒนาที่ดีต้องมีลักษณะ ดังนี้

4.2.1 การพัฒนาที่ดีต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นกว่าเดิม หากการพัฒนาใดก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ถดถอยลง แสดงว่าไม่ใช่การพัฒนาที่ดี นอกจากนั้น การพัฒนาที่ดียังต้องคำนึงถึงความสมดุลของผลการพัฒนาที่มีต่อสิ่งต่างๆ ทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

4.2.2 การพัฒนาที่ดีต้องเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมีขั้นตอน กล่าวคือ ในการบังเกิดขึ้นของการพัฒนาต้องมีลำดับขั้น มีสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนและมีสิ่งที่เกิดขึ้นตามมา มีสาเหตุก่อนจากนั้น จึงมีผลของสาเหตุ มีระยะเวลาในการเกิดแต่ละขั้นตอน

4.2.3 การพัฒนาเป็นพลวัตร คือ การพัฒนาเป็นการเคลื่อนที่จากสถานการณ์เดิมไปสู่สถานการณ์ใหม่ ดังนั้น การพัฒนาจึงต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง ไม่มีจุดจบ เนื่องจากต้องเคลื่อนที่จากสถานการณ์เดิมไปสู่สถานการณ์ใหม่ และไปสู่สถานการณ์ที่ใหม่กว่าเสมอ

4.2.4 การพัฒนาที่ดีต้องมีแผนและโครงการ คือ การพัฒนาที่ดีจะต้องเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการเตรียมแผนหรือโครงการไว้ก่อนล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงอะไรหรือใคร ในด้านใด ด้วยวิธีการใด ใช้งบประมาณเท่าใด และใครคือผู้รับผิดชอบในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

4.2.5 การพัฒนาเป็นเรื่องวิชาการ กล่าวคือ ในการวางแผนเพื่อการพัฒนาต้องกำหนดขอบเขตของการพัฒนาซึ่งอาจเป็นขอบเขตด้านคน (พัฒนาใคร) สิ่งของ (พัฒนาอะไร) หรือพื้นที่ในการพัฒนา (พัฒนาที่ไหน) ต้องกำหนดเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาว่าจะมีผลที่เกิดขึ้น

จากการพัฒนาเป็นอย่างไร และต้องมีการกำหนดกลวิธีหรือกิจกรรมในการดำเนินการเพื่อไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

4.2.6 การพัฒนาเป็นการปฏิบัติให้เกิดผลจริงมากกว่าทฤษฎี คือ การพัฒนาไม่ใช่การพูดหรือการเขียนแผนว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ออมเงินวันนี้จะมีเงินวันหน้า ต้องลงมือออมจริงจึงจะมีเงิน

4.2.7 การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยมนุษย์และเพื่อมนุษย์ หรือการพัฒนาอาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติตามเวลา กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา เป็นการเกิดขึ้นจากการคิดค้นและลงมือปฏิบัติโดยคนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คน เช่น การพัฒนาสายพันธุ์ข้าวดำเนินการโดยนักปรับปรุงพันธุ์ข้าว เพื่อให้ได้ข้าวที่ให้ผลผลิตมากขึ้นสำหรับประชากรโลกที่เพิ่มมากขึ้น การพัฒนาพันธุ์ข้าวอาจเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติได้แต่ช้าและขาดทิศทางของการพัฒนา

4.2.8 การพัฒนาที่ดีต้องมีตัวชี้วัดและเกณฑ์ เพื่อบ่งบอกว่าการพัฒนานั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ดีขึ้นมากน้อยเพียงใด หรือเปลี่ยนแปลงไปอยู่ในระดับใด

4.3 แนวความคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา

การพัฒนามีความหมายเป็นไปตามค่านิยมและกระบวนการบรรลุถึงค่านิยมทางการพัฒนานั้น จำต้องเปลี่ยนแปลงสังคม การเปลี่ยนแปลงสังคมที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงระบบการจัดสรร หรือการกระจายทรัพยากรทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งผลของการพัฒนาดังกล่าวจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม ฉะนั้น การเป็นผู้นำทางการเมืองจึงมีความสำคัญยิ่งที่จะส่งเสริมหรือขัดขวางกระบวนการพัฒนา (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, และ ศิริณา จิตต์จรัส, 2545)

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครองหรือการบริหารประเทศ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, และ ศิริณา จิตต์จรัส (2545) ได้อธิบายว่า แนวทางการพัฒนามี 4 แนวทางใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ แนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการปกครอง และด้านการเมือง

4.3.1 การพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development) มีจุดมุ่งหมายในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ (economic growth) เช่น การสะสมทุนให้เพียงพอต่อการสนับสนุนระบบธนาคารที่น่าพึงพอใจ การจัดการด้านการประกันภัยและการบำนาญ การลงทุนในด้านอุตสาหกรรม และการขนส่ง และกองทุนสำหรับชาวนาเพื่อใช้ในการทำการเกษตรแผนใหม่ กระแสหมุนเวียนของเงินตราจากคนร่ำรวยไปสู่คนยากจน ฯลฯ การพัฒนาเศรษฐกิจมักจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับภาคเกษตรกรรม (agricultural sector) หรือภาคอุตสาหกรรม (industrial sector)

- การพัฒนาภาคเกษตรกรรม มีจุดมุ่งหมายที่เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เช่น อาหาร (food) สำหรับเลี้ยงประชากรโลกที่เพิ่มอย่างรวดเร็ว และเส้นใย (fiber) สำหรับการส่งเสริมด้านอุตสาหกรรมของประเทศ เป็นต้น

- การพัฒนาภาคอุตสาหกรรม เป็นความเพียรพยายามที่จะส่งเสริมการอุตสาหกรรม โดยการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่จากแหล่งพลังงานที่ไม่มีชีวิต (inanimate sources of power) สำหรับการผลิตทางเศรษฐกิจ การจัดองค์การ การขนส่ง การติดต่อสื่อสาร

4.3.2 การพัฒนาสังคม (social Development) จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่กล่าวมานั้นสัมพันธ์กับองค์ประกอบทางสังคมมาก เป้าหมายทางการพัฒนาสังคมที่สำคัญ คือ การรู้หนังสือ (literacy) ของประชาชน และการให้สวัสดิการสังคม (social welfare) แก่ประชาชน

- การรู้หนังสือ มุ่งให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ เพื่อชักนำประชาชนไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิตความเป็นอยู่และในสังคมของเขา เช่น การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หน้าที่การงานดีขึ้น เป็นต้น

- สวัสดิการสังคม มุ่งแก้ปัญหาสังคม และเตรียมการสำหรับสังคมอุตสาหกรรมใหม่ เช่น การจัดทำโครงการเกี่ยวกับสุขภาพ การศึกษา ความต้องการทางร่างกายสำหรับเด็ก การใช้เวลาว่าง การประกันสังคมสำหรับผู้ว่างงาน ผู้เกษียณ และผู้เจ็บป่วย ฯลฯ

4.3.3 การพัฒนาการปกครอง (Administrative Development) โครงสร้างกระบวนการและระบบการปกครอง หรือการบริหารประเทศจะต้องได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมสอดคล้องและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา และกลวิธีในการดำเนินการพัฒนามีประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดจนบรรลุเป้าหมายรวดเร็วด้วย ซึ่งไม่เพียงแต่จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่ระบบเท่านั้น ผู้ทำงานในระบบการปกครองจะต้องแปรเปลี่ยนทัศนคติในการทำงานของตนให้สอดคล้องอีกด้วย ให้เป็นระบบการปกครองที่ดี (good governance) คือ ปกครองโดยกฎหมาย เคารพกติกา รับผิดชอบต่อสาธารณชน ประชาชนมีส่วนร่วมการทำงาน มีจริยธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้

4.3.4 การพัฒนาการเมือง (Political Development) การเป็นพลเมืองดี การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม จะต้องมิตสดีสำนึกรับผิดชอบต่อความอยู่รอดของบ้านเมืองด้วย กล่าวคือจะต้องมีบทบาทและส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการสร้างชาติ สร้างอุดมการณ์ชาติ ตลอดจนการปกครองและพัฒนาประเทศ เพราะการพัฒนาประเทศจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าหากประชาชนไม่สนใจไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องด้วย การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นให้ประชาชนมีบทบาท มีส่วนร่วม และมีโอกาสในการตัดสินใจกำหนดชะตาชีวิตของตนเองตามระบอบประชาธิปไตยจึงเกิดขึ้น

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาการปกครอง และการพัฒนาการเมืองต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน ต่างเพียรพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของ

มนุษย์ กล่าวคือ เป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนาคือ การพัฒนามนุษย์ การเห็นความสำคัญของมนุษย์มากกว่าผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการเมือง (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, และ ศิริณา จิตต์จรัส, 2545)

5. ธุรกิจชุมชน

ธุรกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนอันประกอบด้วย กิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมทางการขายผลผลิต กิจกรรมการซื้อและการบริโภคของชุมชนจากความหมายของธุรกิจชุมชนข้างต้นจะเห็นได้ว่า ชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของชนบทไทยจะเข้มแข็งได้นั้นชุมชนจะต้องยืนหยัดด้วยลำแข้งของชุมชนเองโดยอาศัยความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในอันที่จะพัฒนากลุ่มธุรกิจของชุมชนที่จัดตั้งขึ้นให้มีความเจริญเติบโต ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนที่อยู่ในภาคชนบทให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไป (ชนาวิทย์ บัวฝ้าย, 2546)

5.1 ขั้นตอนการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน

ชนาวิทย์ บัวฝ้าย (2546) ได้กล่าวว่าขั้นตอนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่จะนำไปสู่การประสบความสำเร็จได้นั้นควรมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

5.1.1 ค้นหาความต้องการของตลาดธุรกิจชุมชนจะต้องทราบถึงความต้องการสินค้าและบริการของตลาด ความได้เปรียบทางด้านการผลิตหรือการแข่งขัน เพราะชุมชนแต่ละพื้นที่มีความได้เปรียบทางด้านทรัพยากรที่แตกต่างกันนั้น คือ ชุมชนควรตระหนักว่าจะนำทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่มารผลิตสินค้าอะไรซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ ปัญหาดังกล่าวนี้จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่าผลิตอะไร (What)

5.1.2 เลือกวิธีการผลิตที่เหมาะสม ธุรกิจชุมชนต้องทราบว่าผู้ที่จะลงมือผลิตมีใครบ้าง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตมีใครบ้างจึงควรให้ผู้ที่มีความสามารถนี้เป็นผู้ลงมือผลิต ให้คำแนะนำในการผลิต ให้มีการระดมสมองของคนเหล่านี้และยังสามารถพึ่งพาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น หน่วยงานราชการ สถาบันวิชาการต่างๆ นอกจากนี้ในการผลิตที่เหมาะสมของธุรกิจจะต้องคำนึงถึงปัจจัยการผลิต อันประกอบด้วยที่ดิน (Land) แรงงาน (Labor) ทุนที่ใช้ในการดำเนินงาน (Capital) และผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ ปัญหานี้จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่าผลิตอย่างไร (How)

5.1.3 ใครคือกลุ่มเป้าหมายธุรกิจชุมชนจะต้องทราบว่า ควรขายสินค้าให้กับใคร และลูกค้าจะซื้อสินค้าของเราได้อย่างไร ซึ่งลูกค้าอาจแบ่งเป็นลูกค้าท้องถิ่นและลูกค้านอกท้องถิ่น

ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวสินค้าและความต้องการสินค้าจะเป็นตัวกำหนดว่าลูกค้าเป็นใคร เช่น กรณีผ้าทอเกาะยอ ลูกค้าเป็นคนนอกท้องถิ่น กรณีปั้มน้ำมันลูกค้าจะเป็นคนในท้องถิ่น สำหรับการเข้าถึงลูกค้านั้น สามารถแบ่งลูกค้าออกเป็นอีก 2 ประเภท ประกอบด้วย ลูกค้าปลีก คือ ลูกค้ารายย่อยที่ซื้อสินค้าเพื่อนำไปบริโภคเองและลูกค้าส่ง คือ ลูกค้าที่ซื้อสินค้าในปริมาณมากเพื่อนำไปขายต่อ ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ปัญหานี้จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่า ผลิตเพื่อใคร (For whom)

5.1.4 กำหนดรูปแบบที่เหมาะสมของธุรกิจชุมชน แบ่งเป็น 1) กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) คือ ไม่มีการจดทะเบียนตามกฎหมายใดๆ มีความเป็นอิสระในการดำเนินงานแต่ไม่สามารถทำนิติกรรมในนามของกลุ่มได้ ข้อเสียของการตั้งกลุ่มแบบนี้ คือ ไม่สามารถระดมเงินทุนได้ และข้อดี คือ การบริหารงานภายในกลุ่มมีความคล่องตัวเนื่องจากสมาชิกจะบริหารงานภายในกลุ่ม 2) กลุ่มที่เป็นทางการ (Formal Group) คือ กลุ่มที่มีการจดทะเบียนตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นในรูปของสหกรณ์หรือบริษัท จำกัด ข้อเสียของการจัดตั้งกลุ่ม คือ การบริหารงานมีความซับซ้อนมากขึ้นและมีความล่าช้าสำหรับข้อดี คือ การระดมทุนสามารถทำได้รวดเร็ว

5.2 ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จของการจัดตั้งธุรกิจชุมชน

ธนวิทย์ บัวฝ้าย (2546) ได้อธิบายว่า ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จของการจัดตั้งธุรกิจชุมชนนั้นมีดังต่อไปนี้

5.2.1 ความเข้าใจของสมาชิกจะต้องเข้าใจในความแตกต่างขอบเขตและข้อจำกัดของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น

5.2.2 ความต้องการและเป้าหมายของธุรกิจชุมชนซึ่งบางชุมชนอาจทำการผลิตแค่พออยู่พอกิน รูปแบบของกลุ่มอาจเป็นเพียงกลุ่มเพื่อการผลิต เช่น กลุ่มทำนา หรือกลุ่มเลี้ยงสัตว์ บางชุมชนอาจมีเป้าหมายคือกำไรเพื่อนำกำไรมายกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น

5.2.3 เงินทุนเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดความสำเร็จของธุรกิจชุมชนดังนั้นการดำเนินธุรกิจชุมชนจึงควรเริ่มจากกิจกรรมเล็กไปใหญ่ ค่อยๆ สะสมเงินทุนจากชุมชนเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้เกิดขึ้นกับธุรกิจการรวมทุนที่ละเล็กละน้อยอาจซ้ำกันไปชุมชนอาจสามารถระดมทุนในรูปแบบของสหกรณ์หรือบริษัทก็ได้

5.2.4 ทรัพยากรบุคคล ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะต้องมีความรู้ความสามารถทั้งด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการใหม่ๆ ทั้งนี้จะต้องเป็นคนที่รักงานของชุมชนชอบงานท้าทาย มีความเสียสละ ไม่หวังผลตอบแทนมากเกินไป

5.2.5 การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน ถ้าสมาชิกไม่ร่วมมือธุรกิจชุมชนก็เกิดขึ้นไม่ได้ โดยที่สมาชิกควรมี 4 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ

ธุรกิจชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับรายได้ชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของชาวบ้านหรือเกษตรกรในชนบทที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แต่เป็นกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดของประเทศ หากกลุ่มชาวบ้านหรือกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้มีรายได้สูงขึ้นจะส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ โดยในการประกอบธุรกิจชุมชนควรมุ่งเน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชนส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัตถุดิบในชุมชน โดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชน

5.3 แนวทางธุรกิจชุมชนสู่วิสาหกิจชุมชน

กัญญามน อินทว้าง, สุพจน์ อินทว้าง, และ อภิชาติ วรรณิระ (2554) ได้กล่าวว่าในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนจะมีศัพท์บัญญัติที่มักใช้แทนกัน โดยเห็นว่าเป็นการสื่อความหมายในเรื่องเดียวกันทำให้เกิดความเข้าใจและสับสนอยู่เสมอ คือ คำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” “ธุรกิจชุมชน” และ “วิสาหกิจชุมชน” ส่วนที่เหมือนกันคือ เศรษฐกิจชุมชน ธุรกิจชุมชน และวิสาหกิจชุมชนต่างเป็นกิจการของชุมชนที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นเรื่องของการเรียนรู้และวิถีชีวิตของคนในชุมชน กิจกรรมชุมชนดังกล่าวต่างมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน และในขณะเดียวกันก็มีความแตกต่างกันในบางประการซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

เศรษฐกิจชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศโดยเน้นการสร้างคน เน้นการเรียนรู้ของชุมชนแบบองค์รวมเป็นเศรษฐกิจชุมชนโดยธรรมชาติ ไม่มุ่งเน้นธุรกิจเน้นการลดค่าใช้จ่ายและความฟุ่มเฟือย ธุรกิจชุมชนเป็นการร่วมมือกันเพื่อดำเนินการทำธุรกิจของคนในชุมชนที่ไม่ใช้มุ่งเน้นแต่การสร้างผลกำไรแต่เน้นการเกิดประโยชน์กับชุมชนและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในขณะเดียวกันสามารถแข่งขันด้านคุณภาพในการผลิตกับธุรกิจเอกชนได้ เป็นการประกอบการของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชนตั้งแต่การระดมทุนต่างๆ การทำกิจการร่วมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์เกิดจากการใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนทั้งทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสิ่งแวดล้อม เพื่อการพึ่งตนเองและการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ดังนั้น ธุรกิจชุมชนจึงเป็นกิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการและช่วยกันดำเนินการ มีการเรียนรู้และจัดการร่วมกันเพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต แปรรูป การค้า และการบริหารที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอันจะนำไปสู่ชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในชุมชน

การดำเนินธุรกิจของชุมชนได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่รัฐบาลให้ความสำคัญ เพราะเป็นรากฐานของเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลได้สูญเสียเงินเพื่อการสร้างโครงการต่างๆ ให้กับชุมชนเป็นจำนวนมาก ประเด็นสำคัญ คือ ทำอย่างไรรัฐบาลจะไม่ต้องพบกับปัญหาการสูญเสียเงินทุนที่ได้นำมาผลักดันธุรกิจเหล่านี้ และทำอย่างไรผู้ประกอบการจึงจะสร้างขีดความสามารถของตนให้สามารถพัฒนาสินค้าและบริการได้ แต่เนื่องจากผู้ประกอบการในชุมชนยังขาดความเข้มแข็งในการพึ่งตนเอง ในด้านการดำเนินธุรกิจ เช่น ปัญหาด้านตลาดส่งออกภายนอกชุมชน ปัญหาด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการผลิตสินค้า และปัญหาการรวมกลุ่มที่สามารถพัฒนาธุรกิจให้เติบโตได้ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ประกอบการในชุมชนขาดการเรียนรู้ร่วมกันที่จะสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชน ดังนั้น จึงเป็นโจทย์ที่สำคัญว่าวิธีการใดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาธุรกิจชุมชนได้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนโยบายธุรกิจชุมชนจะสามารถพลิกฟื้นความยากจนของชุมชนต่างๆ ได้มากน้อยเพียงใดและจะสามารถพัฒนาให้ยั่งยืนได้อย่างไร ซึ่งธุรกิจชุมชนที่ยั่งยืนนั้นจะต้องประกอบกิจการด้วยคนในชุมชนทั้งในด้านการผลิตสินค้า การให้บริการ และการเรียนรู้การพึ่งตนเองของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชน ด้วยการนำทุนที่มีอยู่ภายในชุมชนมาดำเนินการโดยใช้รูปแบบการจัดการที่เหมาะสม โดยคนในชุมชนจะต้องสามารถทำให้ทรัพยากรของชุมชนเกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นและนำมาเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ ซึ่งจะเห็นว่าธุรกิจชุมชนที่ผ่านมามีทั้งที่ประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จบางกลุ่มหยุดดำเนินการไปเพราะชุมชนไม่เข้มแข็งพอบางกลุ่มขาดผู้นำกลุ่มบางกลุ่มไม่มีความสามารถบริหารจัดการได้

5.4 การพัฒนาธุรกิจชุมชน

กัญญามน อินทว่าง, สุพจน์ อินทว่าง, และ อภิชาติ วรรณภีระ (2554) ได้กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนมาสู่หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และมาสู่วิสาหกิจชุมชนเป็นรอยต่อที่สำคัญ เพราะหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์นั้น เป็นระดับพื้นฐานของชุมชนซึ่งต่อเนื่องมาจากประชาคมของหมู่บ้านและตำบล ดังนั้น เมื่อต้องการพัฒนาหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์มาสู่วิสาหกิจชุมชน จำเป็นต้องพัฒนาทุกระบบของชุมชน เช่น พัฒนาการดำเนินการด้านธุรกิจของชุมชน การร่วมทุนดำเนินการ และการสร้างอาชีพที่ยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนมีรายได้ที่มั่นคงต่อไป จากที่กล่าวในเบื้องต้นแล้วว่าการทำธุรกิจของชุมชนต่างๆ นั้น จำเป็นต้องมีการรวมตัวเพื่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเน้นวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ก็คือ การนำไปสู่วิสาหกิจชุมชนนั่นเอง อย่างไรก็ตามจะพบว่าในปัจจุบันธุรกิจภายในชุมชนส่วนใหญ่เป็นธุรกิจขนาดเล็กซึ่งเป็นกิจการที่เกิดจากการผลิตสินค้าและบริการ มีกระบวนการผลิตที่ยึดหยุ่นสอดคล้องกับวิถีของคนในชุมชนและความต้องการของตลาดภายนอก ผู้ผลิตในชุมชนส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบในประเทศและ

ไม่พึ่งพาโรงงานหรือกิจการขนาดใหญ่ ซึ่งผลผลิตของสินค้าและบริการนั้นสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยใช้ทุนดำเนินการไม่มาก ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้สามารถพัฒนาไปสู่วิสาหกิจชุมชนที่แข็งแกร่งได้

อย่างไรก็ตาม หากพัฒนาธุรกิจชุมชนซึ่งเป็นระดับพื้นฐานของชุมชนให้ไปสู่วิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องเข้าใจและแสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาการเพิ่มมูลค่าสินค้าของชุมชน โดยเน้นกลยุทธ์ด้านการพัฒนาการผลิต การพัฒนาเงินทุน การพัฒนาการตลาด และการพัฒนาการบริหารจัดการ ซึ่งการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและการผลิต โดยดำเนินการเพื่อให้ประชาชนสามารถพัฒนาการผลิต การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้ได้คุณภาพและมาตรฐานทั้งด้านวัตถุดิบการแปรรูปและการบรรจุผลิตภัณฑ์ ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินการโดยเฉพาะโครงการต่างๆ จะต้องสร้างแนวทางเพื่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้า เช่น ปรับปรุงคุณภาพและเพิ่มปริมาณการผลิตให้ตรงตามความต้องการของตลาด พัฒนารูปแบบและการบรรจุภัณฑ์ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มที่ทำธุรกิจอยู่แล้วให้ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อให้ได้ผลผลิตทั้งปริมาณและคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาด ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีการผลิตจัดทำเอกสารข้อมูลเผยแพร่ด้านแหล่งทุนเพื่อการพัฒนาการผลิตเผยแพร่สนับสนุนแก่กลุ่มอาชีพผู้ประกอบการและสนับสนุนข่าวสารการผลิตเพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการพัฒนาการผลิต ส่งเสริมตลาดในชุมชนโดยการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเครือข่ายด้านการตลาดระหว่างชุมชนกับชุมชน และชุมชนกับภาคธุรกิจรวมทั้งพัฒนาผู้ประกอบการให้สามารถบริหารจัดการ โครงการกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาเครือข่ายมุ่งพัฒนาให้มีเครือข่ายในการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรเพื่อสนับสนุนทุนการผลิตและการตลาด นอกจากนี้มีการพัฒนาเงินทุนโดยส่งเสริมและสนับสนุนให้มีทุนในการประกอบอาชีพเน้นการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกิจกรรมเครือข่ายกลุ่มอาชีพและครัวเรือนยากจน มีการจัดทำข้อมูลแหล่งเงินที่สามารถสนับสนุนทุนในการประกอบอาชีพแก่กลุ่มกิจกรรมระดมเงินออมของประชาชน โดยการรณรงค์จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้ครบทุกตำบล

ในความสำเร็จที่สำคัญประการหนึ่งของธุรกิจชุมชนก็คือ การสร้างเครือข่ายของชุมชน ซึ่งในการดำเนินการของชุมชนให้เกิดขึ้นและประสบความสำเร็จได้จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ การมีคุณภาพของคนที่มารวมตัวกันเป็นเครือข่าย กล่าวได้ว่าเป็นงานใหญ่ที่ต้องการทุกส่วนของสังคมเข้ามาร่วมมือกันอย่างจริงจัง การสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนได้นั้นจะต้องให้กลไกเครือข่ายทุกส่วนของประเทศผลักดันให้เกิดขึ้นและประสบความสำเร็จได้ การใช้เครือข่ายเป็นเครื่องมือในการประสานความร่วมมือเป็นการสร้างช่องทางที่ก่อให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจใน

วัตถุประสงค์และขอบข่ายแผนงานตลอดจนแนวทางการปฏิบัติงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนของการทำงาน ทำให้การปฏิบัติงานเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างกันเพื่อตอบสนองความต้องการของกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่ายด้วยกันเองและระหว่างนอกเครือข่ายด้วย จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันด้านการพัฒนาคุณภาพของสินค้า ขยายตลาดด้วยการจัดตั้งเครือข่ายภายในและภายนอก เพื่อให้สามารถมีเครือข่ายของสินค้ามากยิ่งขึ้น

การพัฒนาธุรกิจชุมชนจำเป็นต้องมีการรวมตัวเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยต้องศึกษาถึงระบบการสร้างเครือข่ายของชุมชนว่าจะสามารถสร้างเครือข่ายได้มากน้อยเพียงใดกลุ่มที่ทำหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีการใช้เครือข่ายของชุมชนในลักษณะใด มีความต้องการต่อการสร้างเครือข่ายมากน้อยเพียงใด และมีปัจจัยใดที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาสต่อความสำเร็จของการจัดการเครือข่ายชุมชนที่จะเสริมสร้างวิสาหกิจชุมชนได้ ซึ่งต้องมีการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ผู้ผลิตในตำบลเพราะหากคนในตำบลสามารถตอบคำถามได้ว่ามีทรัพยากรอะไรที่เป็นตัวผลิตสินค้าหรือการบริการ ตำบลสามารถสร้างจุดแข็งให้มีศักยภาพในการดำเนินธุรกิจของชุมชนเพื่อนำเสนอกลุ่มชุมชนมากเพียงใด จะใช้วิธีการทำธุรกิจในลักษณะใดเป็นการรวมกลุ่มภายในชุมชนหรือดำเนินการเพียงลำพังหรือร่วมกับชุมชนอื่น เพราะจากสภาพความเป็นจริงนั้น สินค้าแต่ละตำบลมีหลายอย่างที่ดำเนินการอยู่ชุมชนไม่สามารถบอกได้ว่าอะไรจะเป็นสินค้าเด่นที่สุดของตำบลและสินค้าก็มีหลายผลิตภัณฑ์ต่อหนึ่งตำบล ซึ่งหากชุมชนใดไม่สามารถสร้างจุดเด่นให้เห็นได้ว่าเป็นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง ก็จะเป็นเรื่องที่ต้องพัฒนาต่อไปเพื่อให้เข้าใจถึงแนวทางที่แท้จริงว่าการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์ของชุมชน จะเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและระบบการจัดการให้สามารถสร้างผลผลิตให้กลายเป็นสินค้าที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและพัฒนาต่อไปเป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทิศทางของการสร้างธุรกิจชุมชนจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะสร้างรากฐานเศรษฐกิจของสังคมไทยได้ ดังนั้น ผู้มีส่วนร่วมในโครงการธุรกิจชุมชนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนหรือชุมชนจำเป็นต้องสร้างวัฒนธรรมรากฐานของชุมชนกับเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดการเชื่อมโยงกันทั้งในด้านจิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ประสานสัมพันธ์กันรวมทั้งชุมชนต้องสร้างความเข้มแข็งด้วยการเข้าใจถึงลักษณะของคำว่าธุรกิจชุมชนให้ได้อย่างแท้จริง ด้วยการใช้วัฒนธรรมกับเศรษฐกิจชุมชนเชื่อมต่อกันอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ขึ้น ดังนั้น การศึกษาให้เข้าใจลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมของชุมชนด้านวิถีชีวิต วิถีความคิด ค่านิยม ทักษะ และวิสัยทัศน์ของคนในชุมชนเพื่อให้เห็นความเคลื่อนไหวและความเป็นไปได้ของการสร้างสรรค์

ผลผลิตภายในชุมชนจึงเป็นเรื่องจำเป็น เพราะความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมชุมชนกับเศรษฐกิจรากฐานเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถทำให้เกิดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนได้ เพราะเมื่อชุมชนสามารถพึ่งตนเองและพัฒนาการสร้างความร่วมมือการเรียนรู้ร่วมกันได้แล้วก็จะมีความพร้อมในการขยายผลิตภัณฑ์สู่ตลาดภายนอก โดยประสานสัมพันธ์กับเครือข่ายองค์กรอื่นๆ และร่วมกันวางแผนพัฒนาสินค้าดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน โดยที่รัฐบาลมีการส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ด้วยการจัดแสดงสินค้าในจังหวัดต่างๆ อย่างต่อเนื่อง มีการประชาสัมพันธ์และคัดเลือกสินค้าที่ดีที่สุดของชุมชนให้ผู้ผลิตสินค้ามีโอกาสจำหน่ายสินค้าและสามารถขยายช่องทางการจัดจำหน่ายเพิ่มทั้งตลาดในประเทศและส่งออกต่างประเทศได้ รวมทั้งยังมีโอกาสสร้างเครือข่ายทางการตลาดและแลกเปลี่ยนทักษะด้านการจัดการกับผู้ผลิตสินค้าในชุมชนอื่นด้วย ซึ่งในที่สุดการดำเนินการดังกล่าวนี้จะเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนต่อไป

6. สภาพทั่วไปของกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพตำบลวังโรงใหญ่

ได้กล่าวว่ากลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพตำบลวังโรงใหญ่ ตั้งอยู่เลขที่ 57 บ้านกฤษณา หมู่ที่ 1 ตำบลวังโรงใหญ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ได้กำเนิดขึ้นจากความเดือดร้อนของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลวังโรงใหญ่ ในเรื่องปัจจัยการผลิตที่มีราคาแพง ได้แก่ ปุ๋ยเคมีและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลวังโรงใหญ่ เป็นผู้กระตุ้นผ่านการจัดประชุมประชาคมหมู่บ้านทั้ง 14 หมู่บ้านในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนที่เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นปัญหาต่างๆ ข้อเสนอแนะ และร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน และเกษตรกรที่เข้าร่วมประชุมได้เสนอในที่ประชุมประชาคมเพื่อขอตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในพื้นที่ เพื่อทดแทนหรือลดการใช้ปุ๋ยเคมีลง โดยขอให้องค์การบริหารส่วนตำบลวังโรงใหญ่ เป็นผู้สนับสนุนทั้งในด้านวิชาการ การศึกษาดูงาน สถานที่ และงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน เช่น อาคาร เครื่องมือเครื่องจักรกลต่างๆ เป็นต้น (สมศักดิ์ ตรงจิต, 2555)

ใน พ.ศ. 2547 จึงได้มีการรับสมัครสมาชิกกลุ่ม โดยจำหน่ายหุ้นให้กับสมาชิกในราคาหุ้นละ 100 บาท และแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มเพื่อเข้ามาดำเนินงาน และตั้งกลุ่มขึ้นมาชื่อ “กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพตำบลวังโรงใหญ่” ในระยะแรกมีสมาชิก 220 คน มีเงินทุนหมุนเวียน 74,300 บาท ในส่วนของการดำเนินงานนั้น กลุ่มได้เริ่มดำเนินงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์อย่างจริงจังเมื่อประมาณ พ.ศ. 2548 โดยได้ศึกษาดูงานการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเก่า และองค์การบริหารส่วนตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา การขอรับการสนับสนุนข้อมูลทางวิชาการจากสำนักงานเกษตรอำเภอสีคิ้ว

จังหวัดนครราชสีมา เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการ ทางคณะกรรมการบริหารกลุ่มจึงได้ดำเนินการหาวัตถุดิบต่างๆ โดยเน้นวัตถุดิบที่มีในพื้นที่เป็นอันดับแรก หรือหาในพื้นที่แต่มีราคาถูกคู่กับการลงทุน ในส่วนของคุณภาพปุยอินทรีย์นั้น ทางกลุ่มได้ส่งตัวอย่างปุยอินทรีย์ตรวจวิเคราะห์ธาตุอาหาร 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสถานีพัฒนาที่ดิน เขต 3 นครราชสีมา และปรับปรุงคุณภาพปุยอินทรีย์ตามคำแนะนำจากสถานที่ดังกล่าวและดำเนินการผลิตปุยอินทรีย์เพื่อให้บริการแก่สมาชิกกลุ่มและเกษตรกรในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เป็นที่ยอมรับในคุณภาพการผลิต มีความปลอดภัยในการใช้ ลดต้นทุนการผลิตได้จริง และเป็นการแก้ปัญหาดินเสื่อมสภาพได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน (สมศักดิ์ ตรงจิติก, 2555)

7. การสนทนากลุ่ม

7.1 ความหมายของการสนทนากลุ่ม

บาเพ็ญ เชื้อหวาน (2552) ได้ให้ความหมายของการสนทนากลุ่ม (Focus group) ว่าเป็นวิธีการเก็บข้อมูลแบบหนึ่งของการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้กันอย่างกว้างขวางมาก เพราะเป็นวิธีการศึกษาที่ผู้ศึกษาจะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายที่เชื่อถือได้ นอกจากนี้ยังสามารถศึกษาได้ในระยะเวลาอันสั้น ใช้การลงทุนต่ำ และข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษายังสามารถใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการตั้งเป็นสมมติฐานเพื่อใช้ในการวิจัยแบบสำรวจในโอกาสต่อไปได้ด้วย

การสนทนากลุ่ม เป็นการนั่งสนทนากันระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์เป็นกลุ่มตามปกติประมาณ 6-12 คน แต่ในบางกรณีอาจมีข้อยกเว้นให้มีได้ประมาณ 4-5 คน และในกรณีดังกล่าวอาจเรียกว่าเป็นการสนทนากลุ่มเล็ก ในระหว่างการสนทนากันของผู้ให้สัมภาษณ์นั้น จะมีผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) เป็นผู้จุดประเด็นการสนทนา เพื่อเป็นการชักจูงใจให้บุคคลกลุ่มนี้ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางในการสนทนาให้ได้กว้างขวางลึกซึ้ง และละเอียดที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในการสนทนาดังกล่าวมีลักษณะเปิดกว้างที่จะให้ผู้เข้าร่วมสนทนา (discussant) แต่ละคนวิพากษ์วิจารณ์หรือมีข้อสงสัยถามผู้เข้าร่วมสนทนาคนอื่นๆ หรือตอบข้อวิพากษ์นั้นๆ ได้ รวมทั้งตัวผู้ดำเนินการสนทนาด้วยการที่ผู้ร่วมสนทนาเหล่านี้มีปฏิริยาโต้ตอบกันในระหว่างการสนทนานั้น จะเป็นสิ่งเร้าใจให้เกิดการสนทนาในระดับลึกยิ่งขึ้นในแต่ละประเด็น ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลในสิ่งซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถหาด้วยวิธีการใช้แบบสอบถาม ต่อจากนั้นผู้วิจัยก็จะวิเคราะห์สถานการณ์ในกลุ่มบุคคลที่ถูกกระตุ้นเหล่านี้เพื่อที่จะดูว่าน่าจะได้สมมติฐานใดบ้างจากปฏิริยาภายในกลุ่ม ต่อมาผู้วิจัยจะได้ประเด็นที่นำมาพูดคุยในเรื่องที่สงสัยว่า

จะเป็นสมมติฐาน และข้อสมมติฐานก็จะสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับจากการพูดคุยกันโดยเจาะประเด็นไปที่ประสบการณ์ของบุคคลต่างๆ ที่ศึกษาจากการพูดคุยในลักษณะนี้ ผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการศึกษาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (บำเพ็ญ เขียวหวาน, 2552)

7.2 วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม

บำเพ็ญ เขียวหวาน (2552) ได้กล่าวว่า ในการสนทนากลุ่มนั้นมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 7.2.1 ใช้ในการสร้างสมมติฐานใหม่ๆ
- 7.2.2 ใช้ในการสำรวจความคิดเห็น ทศนคติ และคุณลักษณะต่างๆ ของประชากร
- 7.2.3 ใช้ในการทดสอบแนวความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับนวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมาใหม่
- 7.2.4 ใช้ในการประเมินผล
- 7.2.5 ใช้ในการกำหนดคำถาม และเพื่อทดลองใช้ในแบบสอบถาม
- 7.2.6 ใช้การสนทนากลุ่มเพื่อเป็นการค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือ หรือไม่แน่ชัดของการวิจัยแบบสำรวจ ซึ่งเรียกว่าเป็นการใช้การสนทนากลุ่มเพื่อช่วยเสริมให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- 7.2.7 ใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูล
- 7.2.8 ใช้ระดมสมองของผู้ให้ข้อมูลให้ได้แนวคิดหรือประเด็นใหม่

7.3 องค์ประกอบในการสนทนากลุ่ม

องค์ประกอบในการสนทนากลุ่มนั้น ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

- 7.3.1 บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
  - ผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) จะต้องเป็นผู้ที่พูดและฟังภาษาท้องถิ่นได้ เป็นผู้มีบุคลิกดี สุภาพอ่อนน้อม และมีมนุษยสัมพันธ์ดี ผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องเป็นผู้รู้ความต้องการและวัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชนในแต่ละครั้งเป็นอย่างดีด้วย
  - ผู้จดบันทึกการสนทนา (note taker) ต้องรู้วิธีว่าทำอะไรจึงจะจดบันทึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจะต้องจดบันทึกบรรยากาศที่เกิดขึ้นในระหว่างการสนทนาด้วย
  - ผู้ช่วย (assistant) เป็นผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือทั่วไปในขั้นเตรียมการ การสนทนากลุ่ม เช่น เตรียมสถานที่ จัดสถานที่ บันทึกเสียง เป็นต้น

7.3.2 แนวทางในการสนทนากลุ่ม ควรจัดแนวทางในการสนทนากลุ่มและการจัดลำดับหัวข้อในการสนทนา ในทางปฏิบัติอาจยืดหยุ่นได้จากบรรยากาศในการสนทนาที่เกิดขึ้น

ซึ่งผู้ดำเนินการสนทนาอาจจะได้ประเด็นซึ่งไม่ได้คาดคิดเอาไว้ก่อนจากผู้เข้าร่วมสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาสามารถชักต่อได้

7.3.3 อุปกรณ์สนามที่ควรเตรียม ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เทปเปล่า ถ่านวิทยุ สมุดบันทึก และดินสอ

7.3.4 แบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ควรจัดเตรียมแบบฟอร์มสำหรับคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มไว้ด้วยเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับแหล่งข้อมูลและการประสานงาน

7.3.5 เสริมสร้างบรรยากาศ เช่น เครื่องดื่ม ของขบเคี้ยว สิ่งของดังกล่าวจะเป็นสิ่งเสริมสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองระหว่างผู้มีส่วนร่วมในการสนทนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

7.3.6 ของสมนาคุณแก่ผู้เข้าร่วมสนทนา เพื่อเป็นการตอบแทนผู้เข้าร่วมสนทนา แม้จะเป็นสิ่งที่เล็กน้อย แต่ในทางจิตวิทยาแล้วเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการแสดงออกซึ่งความมีน้ำใจของผู้ที่ทำการสนทนา

7.3.7 สถานที่และระยะเวลา อาจจะเป็นบ้าน ศาลา วัด ใต้ร่มไม้ ที่มีอากาศถ่ายเท สะดวกห่างไกลจากความพลุกพล่าน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้มีสมาธิในเรื่องต่างๆที่กำลังสนทนากัน ส่วนระยะเวลาในการสนทนาโดยทั่วไปไม่ควรเกิน 2 ชั่วโมงต่อ 1 กลุ่ม

7.4 ขั้นตอนในการสนทนากลุ่ม

ในการสนทนากลุ่มนั้นมีขั้นตอนการดำเนินการ ซึ่ง ภาณี วงษ์เอก (2541, น. 359-360) ได้กล่าวไว้ดังนี้

7.4.1 เลือกบุคคลที่จะให้เข้าร่วมสนทนากลุ่มด้วยแบบฟอร์มที่เตรียมไว้ ตามขนาดของกลุ่มที่ต้องการ

7.4.2 เมื่อได้บุคคลที่เข้าข่ายแล้ว คณะผู้วิจัย (ผู้ดำเนินการสนทนา ผู้จัดบันทึก ผู้ช่วย) จะเชิญผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาพร้อมกัน ณ สถานที่ที่จัดให้มีการสนทนากลุ่ม

7.4.3 ผู้ดำเนินการสนทนาแนะนำคณะผู้วิจัย และบอกจุดมุ่งหมายในการสนทนา พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นกันเอง หากมีการบันทึกเสียงควรขอความยินยอมจากผู้ร่วมสนทนาและเปิดโอกาสให้ซักถามคณะผู้วิจัยก่อนเพื่อสร้างความไว้วางใจ

7.4.4 เริ่มการสนทนาโดยยึดแนวทางการสนทนาที่มีอยู่เป็นหลัก แต่ดูความเหมาะสม สามารถยืดหยุ่นได้ อย่างไรก็ตามต้องคำนึงถึงว่าครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการแล้วหรือไม่ ผู้ดำเนินการสนทนาควรประมาณระยะเวลาที่จะใช้ในแต่ละประเด็นเอาไว้ด้วย เพื่อไม่ให้เสียเวลา มาก จบการสนทนาด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสนทนาซักถามข้อข้องใจอีกครั้ง เพื่อเป็นการตอบข้อสงสัยในเรื่องที่สนทนามาทั้งหมด

7.4.5 แจกของสมนาคุณเพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณต่อผู้เข้าร่วมสนทนา

7.5 ความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูลในการสนทนากลุ่ม

วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลมีประเด็นที่ควรระมัดระวังในการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่ง วาทีนี บุญชะลิกย์ และคณะ (2551: 84) สรุปไว้คือ

7.5.1 ลักษณะการเลือกตัวอย่าง ในการศึกษาควรเลือกบุคคลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน (homogeneous group)

7.5.2 ผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) ต้องมีความสามารถในเรื่องภาษาถิ่นและสามารถควบคุมสถานการณ์ในการสนทนาได้อย่างดี

7.5.3 สถานที่และบรรยากาศสำหรับการสนทนากลุ่ม ต้องเป็นอิสระและปราศจากการรบกวนจากภายนอก

7.5.4 ความถูกต้องและเชื่อถือได้ของการสนทนากลุ่ม คือ ผู้เก็บข้อมูลไม่ควรเป็นเจ้าของโครงการเพราะจะก่อให้เกิดความลำเอียงในการตอบและการตีความหมายผลของการวิจัย ทั้งนี้เพราะทั้งผู้เก็บข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล ไม่สามารถที่จะทำตัวให้เป็นกลางได้ เพราะบางกรณีอาจมีการกระทบกระทั่งกันผลประโยชน์กัน จึงควรให้บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องนั้นเป็นผู้ประเมินและวิเคราะห์ข้อมูล และผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลได้ดีที่สุดนั้นควรเป็นผู้ดำเนินการสนทนา เพราะมีความเข้าใจในเรื่องและบรรยากาศ ในขณะที่มีการสนทนาและเนื่องจากข้อมูลที่ได้มาเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิเคราะห์จะต้องใช้ความระมัดระวังมาก ควรจัดและแยกประเภทคำตอบออกเป็นหมวดหมู่ โดยใช้บัตรบันทึกเพื่อจัดเรื่อง ซึ่งต้องกินเวลามากและต้องอาศัยความอดทนรอบคอบ ดังนั้น ผู้ที่จะทำการวิเคราะห์ควรจะได้ดำเนินการเองมาตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการวิจัย

7.6 ข้อดี ข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (2555) ได้อธิบายถึงข้อดี ข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม ดังนี้

7.6.1 ข้อดีของการสนทนากลุ่ม

1) เนื่องจากผู้ที่ศึกษาชุมชนเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม ดังนั้น การที่ผู้ร่วมสนทนาเข้าใจผิดต่อประเด็นที่สนทนาผู้ดำเนินการสนทนาก็สามารถแก้ไขได้ทันทีเพราะเป็นผู้ที่รู้ถึงความต้องการและวัตถุประสงค์ของการศึกษาในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี

2) ในการสนทนากลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาจะมีลักษณะความเป็นอยู่ใกล้เคียงกันจึงไม่ค่อยรู้สึกขัดใจหรือมีความขำเกรง

3) ลักษณะการสนทนากลุ่มเป็นการเปิดโอกาสให้มีปฏิริยาโต้ตอบกัน ทำให้ผู้ทำการศึกษาสามารถวิเคราะห์ประเมินปัญหาต่างๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ถ้าหากในประเด็นต่างๆยังไม่ชัดเจนเพียงพอก็สามารถซักถามต่อเพื่อหาคำอธิบายได้

4) บรรยายการสนทนากลุ่มจะลดความกลัวว่าความคิดเห็นของแต่ละคนจะเป็นเป้าหมายในการถูกบันทึกเอาไว้ ทั้งนี้เพราะเป็นการแสดงความคิดเห็นในลักษณะกลุ่มมากกว่า

7.6.2 ข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

1) การสนทนากลุ่มทุกครั้งต้องระวังมิให้เกิดการผูกขาดการสนทนาขึ้น โดยบุคคลใดในกลุ่มและไปครอบงำผู้ร่วมสนทนาคนอื่นๆ โดยผู้ดำเนินการสนทนาจะต้องมีเทคนิคในการที่จะให้ความสำคัญกับผู้ร่วมสนทนาให้เท่าๆ กันทุกคน

2) พฤติกรรมหรือความคิดเห็นบางอย่างซึ่งเป็นส่วนที่ไม่ยอมรับของชุมชนอาจจะไม่ได้รับการเปิดเผยในการสนทนากลุ่ม ถ้าหากไม่สัมภาษณ์ตัวต่อตัวจะได้รับการเปิดเผยมากกว่าผู้ที่ทำการสนทนากลุ่มจะต้องคำนึงถึงบุคลากรและกำลังงบประมาณที่มีอยู่ประกอบด้วย เช่น สามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้ เป็นต้น

8. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

8.1 ความหมายของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2555) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) ว่าเป็นการวิเคราะห์สภาพองค์การหรือหน่วยงานในปัจจุบัน เพื่อค้นหา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส หรืออุปสรรคที่อาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต SWOT เป็นตัวย่อที่มีความหมาย ดังนี้

Strengths - จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ

Weaknesses - จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ

Opportunities - โอกาสที่จะดำเนินการได้

Threats - อุปสรรค ข้อจำกัด หรือปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงานขององค์กร

หลักการสำคัญของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ก็คือการวิเคราะห์โดยการสำรวจจากสภาพการณ์ 2 ด้าน คือ สภาพการณ์ภายในและสภาพการณ์ภายนอก ดังนั้น การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมจึงเรียกได้ว่าเป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ (situation analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อให้รู้ตนเอง (รู้เรา) รู้จักสภาพแวดล้อม (รู้เขา) ชัดเจน และวิเคราะห์โอกาส-

อุปสรรค การวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กรซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารขององค์กรทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กร ทั้งสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้วและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคตรวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่มีต่อองค์กรธุรกิจ และจุดแข็ง จุดอ่อน และความสามารถด้านต่างๆ ที่องค์กรมีอยู่ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์ และการดำเนินตามกลยุทธ์ขององค์กร ระดับองค์กรที่เหมาะสมต่อไป (สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555)

8.2 ขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมจะครอบคลุมขอบเขตของปัจจัยที่กว้างด้วยการระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคขององค์กร ทำให้มีข้อมูลในการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายที่จะถูกสร้างขึ้นมาบนจุดแข็งขององค์กรและแสวงหาประโยชน์จากโอกาสทางสภาพแวดล้อม และสามารถกำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเอาชนะอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมหรือลดจุดอ่อนขององค์กรให้มีน้อยที่สุดได้ ภายใต้สภาพแวดล้อมนั้นจะต้องวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร โดยมีขั้นตอนดังนี้ (สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2555)

8.2.1 การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร

การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กรจะเกี่ยวกับการวิเคราะห์และพิจารณาทรัพยากรและความสามารถภายในองค์กรทุกๆ ด้าน เพื่อที่จะระบุจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร แหล่งที่มาเบื้องต้นของข้อมูลเพื่อการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน คือ ระบบข้อมูลเพื่อการบริหารที่ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในด้านโครงสร้าง ระบบระเบียบวิธีปฏิบัติงาน บรรยากาศในการทำงานและทรัพยากรในการบริหาร (คน เงิน วัสดุการจัดการ) รวมถึงการพิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมาขององค์กรเพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์และผลกลยุทธ์ก่อนหน้านี้ด้วย

จุดแข็งขององค์กร (S-Strengths) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั่นเองว่าปัจจัยใดภายในองค์กรที่เป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นขององค์กรที่องค์กรควรนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรได้ และควรดำรงไว้เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร

จุดอ่อนขององค์กร (W-Weaknesses) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั่นเองว่าปัจจัยภายในองค์กรที่เป็นจุดด้อย ข้อเสียเปรียบขององค์กรที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไปอันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร

8.2.2 การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก

ภายใต้การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรนั้นสามารถค้นหาโอกาสและอุปสรรคทางการดำเนินงานขององค์กรที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทั้งในและระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร เช่น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นโยบาย การเงิน งบประมาณ สภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ระดับการศึกษาและอัตรารู้หนังสือของประชาชน การตั้งถิ่นฐานและการอพยพของประชาชน ลักษณะชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมือง เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา มติคณะรัฐมนตรี และสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี หมายถึง กรรมวิธีใหม่ๆ และพัฒนาการทางด้านเครื่องมืออุปกรณ์ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและให้บริการ

โอกาสทางสภาพแวดล้อม (O-Opportunities) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์กร ปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินการขององค์กรในระดับมหภาคและองค์กรสามารถนำเอาข้อดีเหล่านี้มาเสริมสร้างให้หน่วยงานเข้มแข็งขึ้นได้

อุปสรรคทางสภาพแวดล้อม (T-Threats) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์กรปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบในระดับมหภาคในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งองค์กรจำต้องหลีกเลี่ยงหรือปรับสภาพองค์กรให้มีความแข็งแกร่งพร้อมที่จะเผชิญแรงกระทบดังกล่าวได้

8.3 การกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนา

เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับ จุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรค จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกด้วยการประเมินสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกแล้วให้นำจุดแข็ง-จุดอ่อนภายในมาเปรียบเทียบกับ โอกาส-อุปสรรคจากภายนอกเพื่อดูว่าองค์กรกำลังเผชิญสถานการณ์เช่นใดและภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น องค์กรควรจะทำอย่างไร โดยทั่วไปในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้ องค์กรจะอยู่ในสถานการณ์ 4 รูปแบบ ดังนี้

- สถานการณ์ที่ 1 (จุดแข็ง-โอกาส) สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่พึงปรารถนาที่สุดเนื่องจากองค์กรค่อนข้างจะมีหลายอย่าง ดังนั้น ผู้บริหารขององค์กรควรกำหนดกลยุทธ์ในเชิงรุก (aggressive-strategy) เพื่อดึงเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาเสริมสร้างและปรับใช้และเพิ่มโอกาสต่างๆ ที่เปิดมาหาประโยชน์อย่างเต็มที่

- สถานการณ์ที่ 2 (จุดอ่อน-ภัยอุปสรรค) สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุดเนื่องจากองค์กรกำลังเผชิญอยู่กับอุปสรรคจากภายนอกและมีปัญหาจุดอ่อนภายในหลายประการ ดังนั้น ทางเลือกที่ดีที่สุดคือกลยุทธ์การตั้งรับหรือป้องกันตัว (defensive strategy) เพื่อ

พยายามลดหรือหลบหลีกภัยอุปสรรคต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตลอดจนหามาตรการที่จะทำให้องค์กรเกิดความสูญเสียที่น้อยที่สุด

- สถานการณ์ที่ 3 (จุดอ่อน-โอกาส) สถานการณ์องค์กรมีโอกาเป็นข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันอยู่หลายประการแต่ติดขัดอยู่ตรงที่มีปัญหาอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนอยู่หลายอย่างเช่นกัน ดังนั้น ทางออก คือ กลยุทธ์การพลิกตัว (turnaround-oriented strategy) เพื่อจัดหรือแก้ไขจุดอ่อนภายในต่างๆ ให้พร้อมที่จะฉกฉวยโอกาสต่างๆ ที่เปิดให้

- สถานการณ์ที่ 4 (จุดแข็ง-อุปสรรค) สถานการณ์นี้เกิดขึ้นจากการที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานแต่ตัวองค์กรมีข้อได้เปรียบที่เป็นจุดแข็งหลายประการ ดังนั้นแทนที่จะรอจนกระทั่งสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปก็สามารถที่จะเลือกกลยุทธ์การแตกตัว หรือขยายขอบข่ายกิจการ (diversification strategy) เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีสร้างโอกาสในระยะยาวด้านอื่นๆ แทน

8.4 ข้อพิจารณาในการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์

สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน จังหวัดนครสวรรค์ (2552) ได้อธิบายว่าในการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ใดๆ จำเป็นต้องคำนึงถึงบรรทัดฐานและเงื่อนไขบางประการดังต่อไปนี้

8.4.1 บรรทัดฐานหลัก

- ต้องตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมภายนอก
- ต้องคำนึงถึงการรักษาสถานภาพและรายได้เปรียบในการแข่งขันในแต่ละด้านที่กำหนดต้องมีความสอดคล้องกัน
- ต้องคำนึงถึงความยืดหยุ่น
- ต้องสอดคล้องกับภารกิจและวัตถุประสงค์
- ต้องมีความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน

8.4.2 เงื่อนไขที่ต้องพิจารณา

- ความเพียงพอของทรัพยากร โดยเฉพาะทางการเงิน
- ทักษะคนในเชิงบวก
- สมรรถนะขององค์กรโดยรวม
- ความว่องไวในการตอบโต้หรือโต้กลับในสถานการณ์ที่นอกเหนือความ

คาดหมาย

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จันทนา โอสตระพันธ์ (2538) ศึกษาปัจจัยบางประการที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ลักษณะส่วนบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ อายุ ระยะเวลาการเป็นสมาชิก จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระดับการศึกษา ขนาดของฟาร์ม และประสบการณ์ฝึกอบรมทั้งกลุ่มประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จไม่แตกต่างกัน ปัจจัยดังกล่าวจึงไม่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

ปัจจัยสำคัญที่แตกต่างกันในกลุ่มทั้งสองและน่าจะมีผลทำให้การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรประสบผลสำเร็จ ได้แก่

1. ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำกลุ่ม คือ ประธานมีส่วนช่วยสมาชิกตัดสินใจเกี่ยวกับการทำกิจกรรมกลุ่ม

2. ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะของสมาชิกด้านจิตวิทยา ซึ่งประกอบด้วย 1) ความพึงพอใจในผลตอบแทนที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม คือ สมาชิกมีโอกาสใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่และนักวิชาการ ตลอดจนผลการดำเนินกิจกรรมกลุ่มสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ 2) การรับรู้วัตถุประสงค์และการดำเนินงานกลุ่ม คือ สมาชิกรับรู้วัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการจัดตั้งกลุ่มและการทำกิจกรรมกลุ่ม การปฏิบัติงานทุกครั้งกลุ่มเป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายพร้อมทั้งวิธีดำเนินงานกลุ่ม

3. ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่ม คือ กลุ่มจัดประชุมพร้อมทั้งให้สมาชิกร่วมกันดำเนินกิจกรรมเดือนละครั้ง และกลุ่มให้สมาชิกร่วมกันแสดงความคิดเห็นแก้ไขปัญหาต่างๆ ขณะร่วมกันดำเนินกิจกรรม

4. ปัจจัยเกี่ยวกับสถานการณ์กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มจัดสรรผลกำไรสุทธิประจำปี เพื่อจ่ายเป็นเงินปันผลเฉลี่ยคืนตามหุ้นให้แก่สมาชิกอย่างยุติธรรม และกลุ่มเก็บไว้เป็นทุนสำรองเพื่อดำเนินงานกลุ่มต่อไป 2) สมาชิกพอใจรายได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มและสมาชิกมีความรู้สึกพอใจและภูมิใจชื่อเสียงของกลุ่มในสังคมมากเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกลุ่มอื่นๆ ที่สมาชิกรู้จัก

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทั้งกลุ่มประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จ คือ 1) ปัญหาด้านการตลาด 2) ปัญหาด้านเงินทุน และ 3) ปัญหาสมาชิกไม่ให้ความร่วมมือ

สำเร็จ บุญคำ (2539) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำนา ศรีสว่าง ตำบลศรีสว่าง อำเภอโพธาราม จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า กลุ่มเกษตรกรทำนาศรีสว่าง มีสมาชิกกลุ่ม 56 คน มีทุนดำเนินการ 617,153 บาท มีทรัพย์สิน คือ โรงสีข้าว ฉางเก็บข้าว และลานตาก มูลค่า 2,920,904 บาท กิจกรรมที่ดำเนินการ ได้แก่ การปรับปรุงคุณภาพข้าว การจัดหาปุ๋ยเคมี การพัฒนาการเกษตร ซึ่งการดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ เป็นไปอย่างผสมผสานและต่อเนื่อง ส่งผลให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็ง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกร ประกอบด้วย (1) ปัจจัยภายใน พบว่า คณะกรรมการกลุ่มมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ มีการให้ความร่วมมือ การจัดกิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและตรงตามวัตถุประสงค์ ทำให้กลุ่มได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินการ สมาชิกมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น (2) ปัจจัยภายนอก พบว่า กลุ่มเกษตรกรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ในด้านแนวคิด การประชาสัมพันธ์ การให้ความร่วมมือและให้ข้อเสนอแนะ (3) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร พบว่า ด้านบุคลากร สมาชิกบางคนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่กลุ่มกำหนดไว้ ด้านเงินทุน กลุ่มขาดเงินทุนที่จะรับซื้อข้าวเปลือกและปุ๋ยเคมี ทำให้ไม่สามารถบริการให้แก่สมาชิกได้อย่างทั่วถึง ด้านวัสดุอุปกรณ์ กลุ่มขาดรถบรรทุกและรถตัดข้าว ด้านการจัดการ กลุ่มไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามโครงการที่กำหนดไว้ เช่น ไม่สามารถจัดหาวัสดุการเกษตรได้ตามต้องการ รวมทั้งขาดแหล่งเครดิตเงินกู้ในการประกอบอาชีพของสมาชิก สำหรับการแก้ไขปัญหา กลุ่มเกษตรกรได้จัดเวทีประชุม ปรึกษาหารือระหว่างสมาชิก คณะกรรมการและที่ปรึกษา และได้เชิญเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำช่วยเหลือ จากผลการดำเนินงาน ทำให้กลุ่มเกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาได้ และดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

ปรีชา เชาว์ตระกูล (2540) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานธุรกิจของกลุ่มแม่บ้านหนองบัวน้อย ตำบลทัพไทย อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การดำเนินธุรกิจของกลุ่มแม่บ้านเป็นการดำเนินงานแบบครบวงจร และมีกิจกรรมการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกิจกรรมทุกกิจกรรมจะเกี่ยวเนื่องกันทั้ง 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการผลิต กิจกรรมการแปรรูปและศิลปะประดิษฐ์ กิจกรรมร้านค้า กิจกรรมออมทรัพย์ ปัญหาในการดำเนินธุรกิจ มีปัญหาดังนี้ ปัญหาด้านตัวบุคคล สมาชิกไม่มีเวลาว่างในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มที่เน้นกิจกรรมปฏิบัติร่วมกัน ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาด้านการตลาดและการจัดการ ปัจจุบัน (พ.ศ.2540) ปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไข โดยกลุ่มได้มีการประชุมชี้แจงตกลงกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม มีที่ปรึกษากลุ่ม ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำช่วยเหลือสมาชิกจนทำให้ปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไข

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานธุรกิจของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานธุรกิจ ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ คณะกรรมการของกลุ่มแม่บ้านมีความสามารถในการดำเนินงาน ความสามารถในการประสานงาน ความสามารถในการดำเนินงานและแก้ไขปัญหา ความสามารถในการวางโครงการ ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และบทบาทในการประสานงาน นอกจากจะรู้บทบาทหน้าที่ของสมาชิกแล้ว สมาชิกยังให้ความร่วมมือในกิจกรรม การเข้าร่วมประชุมกิจกรรมประกอบอาชีพหลัก และอาชีพเสริมอย่างดียิ่ง ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญ เช่น การสนับสนุนด้านความรู้วิชาการแผนใหม่ ช่วยเหลือวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น ด้านงบประมาณบางส่วน การได้รับข่าวสารของกลุ่ม จากการวิจัยพบว่า สมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านมีการรับข่าวสารจากแหล่งต่างๆ ทำให้มีผลกระทบต่อระบบความคิด การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน ตลอดจนการจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกกลุ่มเป็นการจำหน่ายให้ถึงมือผู้บริโภคมากที่สุด เพื่อลดขั้นตอนในการถูกกดราคา

วีระ อัมเถื่อน (2541) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองแขง ตำบลหนองแขง กิ่งอำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น พบว่า การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเป็นการดำเนินงานแบบครบวงจร มีกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมส่งเสริมการผลิต ส่งเสริมให้สมาชิกได้นำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการประกอบอาชีพ ได้แก่ การประดิษฐ์ดอกไม้จากรังไหม การทอผ้า การปลูกพืชผักสวนครัว และการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

2. กิจกรรมศูนย์สาธิตการตลาด เป็นกิจกรรมที่หาสินค้าคุณภาพดีราคายุติธรรม และมีความจำเป็นในการดำรงชีวิตจำหน่ายให้แก่สมาชิก รับซื้อและรับฝากผลผลิตของสมาชิกมาจำหน่ายให้ความรู้กับการซื้อ การขาย และการหาตลาดจำหน่ายผลผลิตแก่สมาชิก

3. กิจกรรมออมทรัพย์ เป็นกิจกรรมรับฝากเงินจากสมาชิก และให้สินเชื่อแก่สมาชิก ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานกลุ่ม ประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่มมากที่สุด ปัจจัยภายในมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่มจากมากไปหาน้อย ประกอบด้วย ผลประโยชน์จากการเป็นสมาชิกกลุ่ม สมาชิกกลุ่มแม่บ้านได้รับความรู้ ได้รู้จักเพื่อน ได้รับความเพลิดเพลิน และได้รับการช่วยเหลือด้านเงินทุน การให้ความร่วมมือของสมาชิก ได้แก่ การเข้าร่วมประชุมและการเข้าร่วมกิจกรรม การมีกิจกรรมต่อเนื่อง ได้แก่ กิจกรรมประดิษฐ์ดอกไม้ กิจกรรมศูนย์สาธิต และกิจกรรมออมทรัพย์ ความสามารถในการดำเนินงานของคณะกรรมการ ได้แก่ การประสานงานกับเจ้าหน้าที่และสมาชิกกลุ่ม การแก้ไขปัญหาการดำเนินงาน และความสามารถในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ความรู้ความเข้าใจใน

บทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ บทบาทในการสนับสนุนการวางแผนและการจัดทำโครงการ การประสานงาน การให้ความร่วมมือ และการประชาสัมพันธ์ และกลุ่มมีการดำเนินงานที่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่มในด้านความรู้และการเงิน ส่วนปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่มจากมากไปหาน้อย ประกอบด้วย การได้จำหน่ายผลผลิต การได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านการเงิน ด้านวิชาการ และด้านวัสดุ อุปกรณ์ การได้รับการฝึกอบรม ได้รับความรู้เกี่ยวกับการเกษตร การสาธารณสุขและคหกรรม และการได้รับข่าวสารของกลุ่ม

เพ็ญศรี ชื่นชม (2544) การศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหา และความต้องการของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผักและผลไม้แปรรูป พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 40-50 ปี ศีรษะระดับประถมศึกษา มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมากกว่า 4 ปีขึ้นไป จัดตั้งกลุ่มมาแล้ว 1-5 ปี เมื่อเริ่มจัดตั้งมีจำนวนสมาชิก 16-20 คน มีจำนวนเงินทุน 1,000-2,000 บาท ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 21-30 คน มีจำนวนเงินทุน 20,001-30,000 บาท มียอดขายต่อเดือนโดยประมาณมากกว่า 5,000 บาทขึ้นไป การจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว การผลิตและจำหน่ายส่วนใหญ่ดำเนินการโดยการขายเองหรือผ่านคนกลาง จำนวนแรงงานที่ร่วมทำการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ 6-10 คน เหนือภูมิภาคมีหน้าที่ดูแลทางด้านบัญชี และปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้กู้เงินจากสถาบันการเงินใดๆ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีปัญหาในการดำเนินงานด้านการจัดการโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีปัญหาระดับสูงเกี่ยวกับความรู้ในการวางแผนการดำเนินงานล่วงหน้าและวิธีการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานเพื่อแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบ แต่มีปัญหาเกี่ยวกับวิธีการแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับสมาชิกกลุ่มอยู่ในระดับน้อย ส่วนปัญหาในด้านการเงินโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

วรวิทย์ สว่างทุกข์ (2544) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร จังหวัดอ่างทอง พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 54 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน เกษตรกรมีรายได้จากการเกษตรต่ำกว่า 110,000 บาทต่อปี อายุการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเฉลี่ย 14 ปี กรรมการกลุ่มเป็นผู้แนะนำเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ความคิดเห็นการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มต่อผู้นำเกษตรกรอยู่ในระดับดี ความรู้ในวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอยู่ในระดับน้อย การสนับสนุนในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม การดำเนินกิจกรรมในอนาคตของกลุ่มเกษตรกร และความคิดเห็นต่อกลุ่มเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ สมาชิกส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรได้รับการสนับสนุนในด้าน

ความรู้ต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ ปัญหาของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ได้แก่ ราคาผลผลิตทางการเกษตรมีราคาต่ำ ขาดแคลนเงินทุนและวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงานกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ เกษตรกรให้ความร่วมมือกับกลุ่ม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินธุรกิจ มีความรู้ความสามารถ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

นัชชา อินทวงษา (2546) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในด้านผู้นำ ได้แก่ อายุ วิทยุทัศนัยการเป็นผู้นำ ในด้านสมาชิก ได้แก่ อายุ รายได้ ประสบการณ์ทำงาน ความพึงพอใจในการร่วมเป็นสมาชิกของสมาชิกกลุ่ม และในด้านการจัดการบริหารภายในกลุ่ม ได้แก่ ความเหมาะสมในการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ความถี่ในการประชุม การแสดงความคิดเห็นร่วมกัน วิธีการสื่อสารภายในกลุ่ม งบประมาณสนับสนุน และการได้รับความรู้จากเจ้าพนักงานเคหกิจการเกษตร

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ ความไม่ต่อเนื่องในการให้ความรู้ของเจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานและการจัดการภายในกลุ่ม ขาดตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ ขาดเงินทุนหมุนเวียน การจัดหาวัตถุดิบ การกำหนดราคาสินค้า การบรรจุภัณฑ์ ดังนั้นขั้นตอนแรกในการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรควรมีเจ้าหน้าที่เข้าไปให้ความรู้และชี้แจงนโยบายให้ชัดเจน วางแผนการจัดการด้านการตลาดและศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จก่อนการดำเนินกิจกรรมกลุ่มเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป

จันทิรา มุณฑะศรี (2547) ศึกษาแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน กลุ่มพัฒนาอาชีพหัตถกรรมหวายบ้านนากระเซิง จังหวัดเลย พบว่า

1. หน้าที่ทางธุรกิจ

- ด้านการตลาด ไม่มีการกำหนดตลาดเป้าหมายที่ชัดเจน ไม่มีการวางแผนการตลาด ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคตเป็นตัวกำหนด เนื่องจากกลุ่มขาดความรู้เรื่องการตลาด
- ด้านการผลิต ได้มีการจัดหน้าที่ในการผลิตของสมาชิกได้เป็นอย่างดี มีการตรวจสอบคุณภาพของสินค้า ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตจนถึงการส่งมอบสินค้าให้กับลูกค้า
- ด้านบริหารทรัพยากรบุคคล มีการให้สมาชิกได้รับการฝึกทักษะอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่ตรงกับความต้องการของสมาชิก มีการประเมินผลการทำงานของสมาชิกปีละ 1 ครั้ง ไม่มีการกำหนดเวลาการทำงานขึ้นอยู่กับความสะดวกในการปฏิบัติงานของสมาชิก กลุ่มจะขาดแคลนแรงงานในการผลิตสินค้าในฤดูเก็บเกี่ยว

- ด้านการเงิน ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินงาน บางครั้งไม่มีเงินทุนเพียงพอในการจ่ายค่าแรงให้กับสมาชิก กลุ่มไม่มีการจัดทำระบบบัญชีตามหลักสากล ทำให้ไม่ทราบอัตราหมุนเวียนของเงินทุน และระบบรายงานทางการเงินที่ถูกต้อง

- ด้านองค์กรและการจัดการ มีการบริหารงาน ในลักษณะระบบงานถ้อยทีถ้อยอาศัย คณะกรรมการมักจะปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่ตรงตามที่ได้รับการแต่งตั้ง การทำงานของกลุ่มทำงานแบบครอบครัว โดนเน้นให้ทุกคนทำงานตามความสามารถและความเหมาะสม มีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าต่างๆ กัน

2. แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน

กลุ่มพัฒนาอาชีพหัตถกรรมหวายบ้านนากระเซ้ง มีดังนี้ กลุ่มควรมีการส่งเสริมการขายโดยเน้นการจำหน่ายขายตรง เพิ่มช่องทางในการจำหน่ายให้มากขึ้น จัดหาแหล่งเงินทุนที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อสนับสนุนการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และรับสมาชิกเพิ่ม เพื่อจะได้มีแรงงานในการผลิตสินค้าเป็นการขยายกลุ่มให้เติบโตขึ้น สร้างรายได้ให้กับชุมชน ปรับปรุงโครงสร้างคณะกรรมการบริหารให้มี ประธาน รองประธาน เลขานุการ ฝ่ายการตลาด ฝ่ายจัดซื้อ ฝ่ายการเงินและบัญชี ฝ่ายตรวจสอบคุณภาพ ฝ่ายผลิต ทำหน้าที่ตามโครงสร้างที่ได้รับการแต่งตั้ง จะทำให้เกิดประสิทธิภาพขึ้นในการปฏิบัติงานเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน

สุวนี ชัยชนะ (2548) ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านป่าไฟ ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านป่าไฟได้มีการรวมกลุ่มจัดตั้งด้วยการระดมหุ้นเป็นกองทุนฯ กลุ่มแม่บ้าน ขึ้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2525 และกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินต่างๆ ทำการซื้อที่ดินและสิ่งก่อสร้างเพื่อใช้ในการดำเนินงาน ซึ่งผลที่ได้จากการรวมกลุ่มทำให้สมาชิกของกลุ่มมีงานทำตลอดทั้งปี ไม่ว่าจะเป็นการปลูกกระเทียมขายให้กับกลุ่ม หรือการรับจ้างปลูกเปลือกกระเทียม จนสามารถลดปัญหาการว่างงาน เกิดความรักสามัคคีสำหรับการดำเนินงานบริหารจัดการของกลุ่มแม่บ้านฯ ด้านการบริหารจัดการ พบว่า มีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายและนโยบายของกลุ่มฯ ไว้อย่างชัดเจน การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตที่สูงสุด มีการกำหนดโครงสร้างของกลุ่ม กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน มีผู้นำกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถ ด้านการตลาด พบว่า ยังไม่เห็นความสำคัญของการส่งเสริมการตลาด เช่น การโฆษณา การส่งเสริมการขาย เพราะมีความคิดว่าเสียค่าใช้จ่ายสูงเกินไป และยังมีช่องทางการตลาดน้อยเกินไป ลูกค้าชำระเงินล่าช้าทำให้ขาดเงินทุนหมุนเวียน ด้านการจัดซื้อ พบว่า มีการจัดซื้อวัตถุดิบจากหลายแหล่ง ซึ่งในบางครั้งซื้อในราคาสูงกว่าปกติเนื่องจากวัตถุดิบขาดแคลน ด้านการผลิต พบว่า ได้มีการควบคุมการผลิตโดยการอาศัยประสบการณ์ ลองผิดลองถูกในอดีต จนทำให้เกิดมาตรฐานในการผลิต ในส่วนของการวางแผนการผลิตทางกลุ่มได้มีการวางแผนการผลิตไว้

อย่างชัดเจน แต่บางครั้งก็ประสบปัญหาเรื่องการผลิตไม่ตรงตามแผนที่กำหนด เนื่องจากวัตถุดิบขาดแคลน ด้านการเงินและบัญชี พบว่า ยังขาดผู้มีความรู้ความชำนาญในเรื่องของการเงินและบัญชี ไม่มีการแสดงงบทางด้านการเงินให้เห็นอย่างเด่นชัด ทำให้การดูต้นทุน รายรับ-รายจ่าย การจ่ายเงินปันผล ไม่สามารถหาหลักฐานการยืนยันตัวเลขที่ชัดเจนได้

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านป่าไผ่ พบว่า ขาดการประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ รองประธานในแต่ละฝ่าย รวมถึงกลุ่มสมาชิก และยังขาดกฎระเบียบข้อบังคับให้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน มีการประชุมวางแผนน้อยเกินไป จึงทำให้ขาดการประสานงานที่ดี ใช้ระบบเครือข่ายเข้ามาบริหารการทำงาน ขาดการฝึกอบรม ความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ

นิรมล ไชยสถิตวานิช (2549) ศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้าง ตำบลพระธาตุอิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา พบว่า เกิดจากการเรียนรู้อาชีพทอผ้าในชุมชนเมื่อ พ.ศ. 2539 และต่อมาได้มีการเรียนรู้ข้ามชุมชนเป็นการทอแบบตีนจก ด้วยนโยบายของรัฐก่อให้เกิดการสนับสนุนการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ และองค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุอิงแกง ได้ช่วยเหลือด้านทุนกู้ยืม พัฒนาชุมชนและการศึกษานอกโรงเรียนได้เข้ามาให้ความรู้ อบรมการทอ การตลาด ลักษณะการรวมกลุ่มของกลุ่มทอผ้าแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ กลุ่มที่ทอผ้าแบบธุรกิจ และกลุ่มที่ทอแบบธรรมชาติ ปัญหาของกลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้างเป็นเรื่องของการจัดตั้งศูนย์ที่เป็นทางการเนื่องจากยังไม่มีที่ดินเป็นของกลุ่ม ส่วนแนวทางการพัฒนากลุ่มทอผ้าบ้านแม่วังช้าง มี 2 ลักษณะ คือ 1) การพัฒนากลุ่มที่ 1 ที่มีการดำเนินงานเชิงธุรกิจ โดยให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจัดหาที่ทำการถาวรและงบประมาณ ให้มีการประชุม อบรม ประธานและสมาชิกให้มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องการจัดการศูนย์ การผลิต การตลาด และอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง 2) การพัฒนากลุ่มที่ 2 ที่มีการดำเนินงานตามธรรมชาติ ควรมีการประชุม อบรม ให้ความรู้เรื่องการทอที่มีคุณภาพ การใช้สีย้อมจากวัสดุธรรมชาติ การจัดสถานที่ให้สะอาดเป็นระเบียบ ตลอดจนการลงทุนเพิ่มเพื่อขยายพื้นที่ให้มีขนาดใหญ่ และการไปศึกษาดูงานยังพื้นที่อื่นด้วย

รฐา เตียวต้อย (2549) ศึกษาสภาพการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มอาชีพโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ 5 ดาว จังหวัดนครปฐม พบว่า 1) สภาพการดำเนินงานในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในภาพรวมผ่านเกณฑ์ในระดับสูงและสูงมาก ยกเว้นด้านการตลาดต่ำกว่าเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ และจากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่ม 6 กลุ่ม พบว่า วัตถุดิบที่นำมาผลิตไม่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและท้องถิ่นแต่อย่างใด 2) แรงจูงใจการเข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของสมาชิกที่ได้รับคัดสรรในระดับ 4-5 ดาว จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และจากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่ม 6 กลุ่ม

พบว่า แรงจูงใจที่สำคัญคือความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ และนำรายได้เพิ่มมากขึ้นให้แก่ครอบครัว
3) การมีส่วนร่วมในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่มอาชีพที่ได้รับคัดสรรในระดับ 4-5 ดาว จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และด้านการตลาดอยู่ในระดับปานกลาง และจากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่ม 6 กลุ่มพบว่า สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน มีทีมงานที่ดี และพยายามพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อขยายฐานการตลาดต่อไปในอนาคตสู่สากล

จิตติรัตน์ พรหนองแสน (2550) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในพื้นที่อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ลักษณะทั่วไปของสมาชิกกลุ่มพัฒนาครอบครัวเกษตรพึ่งตนเองและกลุ่มกฤษฎาเกษตรอินทรีย์นั้นเป็นเพศชายร้อยละ 56 และ 55.60 และเพศหญิงร้อยละ 44.00 และ 44.40 สมาชิกมีอายุเฉลี่ย 51.96 ปี และ 49.31 ปี ส่วนใหญ่สมรส การศึกษาส่วนมากอยู่ในระดับประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.28 คน และ 4.36 คน รายได้เฉลี่ย 181,280 บาทต่อปี และ 224,955.56 บาทต่อปี จำนวนแรงงานทำการเกษตรเฉลี่ย 2.48 คน และ 2.71 คน ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 26.92 ไร่ และ 34.73 ไร่ และจากการเป็นสมาชิกกลุ่มที่ศึกษานี้ส่วนมากยังเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านด้วย

จากการศึกษาลักษณะทั่วไปของสมาชิกทั้งสองกลุ่มไม่ว่าจะเป็นปัจจัยเรื่องของ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน แรงงานทำการเกษตร รายได้ต่อปี และพื้นที่ทำการเกษตร พบว่า ไม่มีความแตกต่างทางสถิติปัจจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจของสมาชิกต่อการดำเนินงาน (ด้านการบริหารงาน การเงิน การผลิต การตลาด) ความเชื่อมั่นที่มีต่อผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิกทั้งสองกลุ่ม พบว่า มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยกลุ่มที่มีความสำเร็จสูงกว่ามีความพึงพอใจต่อการดำเนินงาน ความเชื่อมั่นที่มีต่อผู้นำและการมีส่วนร่วมสูงกว่ากลุ่มที่มีความสำเร็จต่ำกว่า

นพ กบคำ (2550) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกรบ้านเชตวัน ตำบลหัวทุ่ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ พบว่า การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกรบ้านเชตวัน เกิดจากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ และการระดมทุนของสมาชิก ส่วนการเตรียมความพร้อม พบว่า ความพร้อมด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และวัตถุดิบนั้นเกิดจากความมีน้ำใจและความเสียสละตั้งใจจริงของสมาชิกทุกคน ในด้านทักษะความรู้ พบว่า สมาชิกทุกคนมีทักษะความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และการดำเนินงานของกลุ่ม พบว่า มีการจัดวางโครงสร้างหน้าที่ของกลุ่มไว้อย่างชัดเจน ในเรื่องของการผลิตและการตรวจสอบคุณภาพนั้น สามารถผลิตผ้าทอที่มีลวดลายที่หลากหลาย และตามที่ลูกค้าสั่งทอ อีกทั้งมีการตรวจสอบคุณภาพผ้าทออย่างสม่ำเสมอ ด้านการตลาด พบว่า ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพดี จึงได้รับการรับรองว่าเป็นผลิตภัณฑ์มาตรฐานชุมชน สำหรับการจัดการด้านการเงิน พบว่า เงินที่ได้

จากการระดมทุน และจากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐได้นำไปใช้ในการดำเนินงานภายในกลุ่ม โดยมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่สามารถตรวจสอบได้ และมีการปันผลและการให้สวัสดิการแก่สมาชิกกลุ่ม มีการสร้างความร่วมมือในลักษณะที่เป็นกลุ่มเครือข่ายในด้านการให้ความรู้และความช่วยเหลือชุมชน

ถนอม ทองวงศ์ษา (2550) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มอาชีพของเทศบาลตำบลคลองขลุง อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานกลุ่มอาชีพ และนำผลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนากลุ่มอาชีพของเทศบาล ด้านศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ พบว่า ศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพของคณะกรรมการกลุ่มอาชีพ ภาพรวมมีศักยภาพอยู่ระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมในกลุ่มอาชีพ ในฐานะเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ พบว่า คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มอาชีพภาพรวมมีส่วนร่วมในกลุ่มอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง ความพึงพอใจในการเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ พบว่า คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มอาชีพ ภาพรวมมีความพึงพอใจในการเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง แรงจูงใจในการเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ พบว่า คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มอาชีพภาพรวมมีแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพอยู่ในระดับมาก

แนวทางในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็งในการบริหารจัดการและดำเนินงานกลุ่มอาชีพของเทศบาลให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยปัจจัยในหลายๆ อย่าง ซึ่งประกอบด้วยลักษณะของผู้นำ มีภาวะผู้นำ มีความเข้มแข็ง ดังนั้น ในการแต่งตั้งคณะกรรมการสำหรับดำเนินงานกลุ่มอาชีพ จะต้องเลือกสรรผู้ที่มีลักษณะมีภาวะผู้นำเป็นบุคคลที่มีความตั้งใจทำงาน มีศิลปะ เทคนิควิธีการ และต้องรู้จักวิธีใช้การจูงใจสมาชิกในกลุ่มให้ปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ เต็มความสามารถ และสมาชิกทุกคนควรมีความซื่อสัตย์

ปัจจัยที่ส่งเสริม และสนับสนุนให้การบริหารจัดการและการดำเนินงานกลุ่มอาชีพของเทศบาลให้พัฒนารวดเร็วยิ่งขึ้น หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมให้ข้อเสนอแนะ และเป็นพี่เลี้ยงในการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ ทั้งนี้ต้องให้คำแนะนำในการเลือกประธานและคณะกรรมการที่มีคุณภาพ มีความเป็นผู้นำ มีความมุ่งมั่น ตั้งใจเป็นสำคัญและหน่วยงานราชการควรสร้างความมั่นใจให้แก่กลุ่มสมาชิก ชี้ให้เห็นเป้าหมาย และข้อดีของการสร้างกลุ่มอาชีพเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการสร้างโอกาส รายได้ และการพึ่งพาตนเอง เพื่อให้สมาชิกเกิดความมั่นใจ และเกิดแรงจูงใจในการทำงานมากยิ่งขึ้น

ภาณุภูมิ จงปัดนา (2550) ศึกษาการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอยางตลาด จังหวัดนครราชสีมา พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 47.68 ปี มีสมาชิกในครัวเรือน 2.87 คน รายได้ในครัวเรือนเฉลี่ย 117,083 บาท รายจ่ายในครัวเรือนเฉลี่ย 76,260.17 บาท

รายได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมเฉลี่ย 4,283.02 บาท การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรด้านความคิดเห็นของสมาชิกต่อผู้นำกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง โดยเห็นว่าผู้นำกลุ่มมีการติดตามประเมินผลการทำงานของกลุ่ม รักษาภาวะจิตใจของคนในกลุ่มให้มีความสามัคคีกลมเกลียว การศึกษาความคิดเห็นต่อคุณสมบัติของคณะกรรมการกลุ่มในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเห็นว่าผู้นำกลุ่มมีความซื่อสัตย์ เที่ยงธรรม ความคิดเห็นของสมาชิกต่อการให้การสนับสนุนของภาครัฐอยู่ในระดับปานกลาง ภาคเอกชนอยู่ในระดับปานกลาง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน

ส่วนปัญหาด้านสมาชิก มีปัญหาระดับน้อยในเรื่องความขัดแย้งผลประโยชน์ในกลุ่ม และปัญหาด้านกรรมการ มีปัญหาน้อยในด้านขาดจิตสำนึกในการเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อเสนอแนะในการพัฒนา กลุ่ม คณะกรรมการเห็นว่า ด้านการพัฒนาสมาชิกควรมีการพัฒนาและขยายสมาชิกด้านการพัฒนา ผู้นำควรให้ความรู้ในการวางแผนแบบชาวบ้าน

อาทิตยา ประกิจ (2550) ศึกษาแนวทางการพัฒนาของสมาชิกกลุ่มพัฒนาสตรีในเขตเทศบาลตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า สภาพการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มพัฒนาสตรีในเขตเทศบาลตำบลท่าสายลวด จำแนกตามขั้นตอนการดำเนินงานกลุ่มใน 6 ด้าน เป็นดังนี้

1. ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกันทั้ง 8 ชุมชน คือ เป็นอาชีพเสริมแก่สมาชิก เป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัว เป็นการส่งเสริมอาชีพสตรี และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

2. ด้านการทำข้อตกลงร่วมกัน หรือกฎระเบียบของกลุ่ม ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) ด้านการกำหนดโครงสร้างของกลุ่ม พบว่า ทั้ง 8 กลุ่มมีโครงสร้างคล้ายคลึงกัน ซึ่งประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ทะเบียน ประชาสัมพันธ์ และกรรมการ โดยสมาชิกคัดเลือกจากสมาชิกในกลุ่ม 2) ด้านระเบียบ/ข้อตกลงของกลุ่มพบว่า ทั้ง 8 กลุ่มมีการกำหนดกฎระเบียบ/ข้อตกลงโดยสมาชิกเป็นผู้กำหนดเอง ได้แก่ วาระการประชุม การคัดเลือกคณะกรรมการ สิทธิประโยชน์ของสมาชิก การเข้าเป็นสมาชิก

3. ด้านการวางแผน ส่วนใหญ่มีการวางแผนการดำเนินงานโดยให้เหตุผลคล้ายคลึงกันว่าการวางแผนงานจะทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วง มีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากร และควบคุมกำกับได้ง่าย ในขณะที่บางกลุ่มยังไม่ได้มีการวางแผนงานเป็นรูปธรรม

4. ด้านการดำเนินงานตามแผน ส่วนใหญ่สามารถดำเนินงานได้ตามแผนงานที่วางไว้ เพราะมีตารางการปฏิบัติงาน และก่อนการดำเนินงานตามแผนแต่ละครั้งจะมีการประชุมชี้แจงก่อน

เสมอ ส่วนหนึ่งที่ทำได้ตามแผนอาจเป็นเพราะกิจกรรมที่มีไม่มากนัก 1-3 ครั้งต่อเดือน กิจกรรมหลักๆ คือ ประชุม อบรม ทำผลิตภัณฑ์ และบางกลุ่มอาจมีในส่วนของกิจกรรมช่วยเหลือชุมชน

5. ด้านการพัฒนาผู้นำและสมาชิกให้มีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน มีกิจกรรมการพัฒนาผู้นำและสมาชิกให้มีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันแต่ไม่ชัดเจน จะเป็นการสอดแทรกเข้าไปในขณะที่ทำกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะมีการพูดคุยในการประชุมกลุ่มว่าขอความร่วมมือให้สมาชิกแต่ละคนช่วยกันทำงานมีความตั้งใจ มีความเสียสละ

6. ด้านการประเมินผล ทั้ง 8 ชุมชนมีเกณฑ์หลักต่างๆ ที่ใช้ในการประเมินผล คือ ยอดการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ กำไร ขาดทุน การประเมินจะเริ่มขึ้นทันทีที่มีการวางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม และไม่ว่าผลตอบรับจะเป็นอย่างไร จะมีการประชุมพูดคุยกันเพื่อวางแผนการพัฒนา หรือแก้ไขตามแต่ผลที่ออกมา

ปัญหาการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มพัฒนาสตรีในเขตเทศบาลตำบลท่าสายลวด จำแนกตามขั้นตอนการดำเนินงานกลุ่มใน 6 ด้าน เป็นดังนี้

1. ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม แม้สมาชิกจะมีการร่วมกันแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจข้อสรุปที่ดีที่สุดมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ก็ตาม แต่ปัญหาที่พบคือ สมาชิกไม่สามารถมาประชุมพร้อมกันได้ทุกคน ซึ่งไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม เป็นเหตุให้เกิดการพูดคุยของสมาชิกนอกรอบถึงความไม่เหมาะสมและไม่ให้การยอมรับวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นเท่าที่ควร

2. ด้านการทำข้อตกลงร่วมกัน หรือระเบียบของกลุ่ม พบปัญหาใน 2 ลักษณะ ดังนี้ ปัญหาลักษณะแรก คือ การกำหนดข้อตกลงร่วมกัน หรือระเบียบของกลุ่มที่ไม่ชัดเจน ปัญหาลักษณะที่สอง คือ สมาชิกไม่สามารถมาประชุมพร้อมกันได้ทุกคน ซึ่งไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม เป็นเหตุให้เกิดการพูดคุยของสมาชิกนอกรอบถึงความไม่เหมาะสมและไม่ให้การยอมรับข้อตกลงร่วมกันหรือระเบียบที่กำหนดขึ้นเท่าที่ควร

3. ด้านการวางแผน พบปัญหา 2 ลักษณะ ดังนี้ ปัญหาลักษณะแรก คือ การหาผู้รับผิดชอบในแต่ละแผนงาน ผู้ที่มีความถนัดในด้านนั้นๆ มักไม่มีเวลาให้กับกลุ่ม ในขณะที่คนที่มีความเวลาให้กับกลุ่มมากๆ มักไม่ถนัดกับงานที่ได้รับมอบหมาย ปัญหาลักษณะที่สอง คือ สมาชิกไม่สามารถมาประชุมพร้อมกันได้ทุกคน เป็นเหตุให้เกิดการพูดคุยของสมาชิกนอกรอบถึงความไม่เหมาะสมและไม่ให้การยอมรับแผนงานที่วางไว้

4. ด้านการดำเนินงานตามแผน พบปัญหา 2 ลักษณะ ดังนี้ ลักษณะแรก คือ ปัญหาที่เกิดจากส่วนของการวางแผน เช่น งานที่ขาดผู้รับผิดชอบ หรือผู้ที่ถูกกำหนดให้รับผิดชอบไม่ยอมรับหน้าที่ ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานได้ตามแผนที่กำหนด ลักษณะที่สอง คือ ปัญหาที่เกิดจากความไม่เพียงพอของงบประมาณ ทำให้การดำเนินงานไม่มีความคล่องตัว

5. ด้านการพัฒนาผู้นำและสมาชิกให้มีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน ไม่มีกระบวนการพัฒนาผู้นำและสมาชิกให้มีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันที่ชัดเจน

6. ด้านการประเมินผล กลุ่มส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญของการประเมิน หรือติดตามผลในด้านอื่น เช่น การประเมินทักษะในการทำผลิตภัณฑ์ การประเมินคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ฯลฯ นอกจากขอยอดการจำหน่าย กำไร ขาดทุน ในการประเมินส่วนอื่นจะเกิดขึ้นเมื่อขอยอดการจำหน่ายน้อย ขาดทุน ขาดเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล

แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มพัฒนาสตรีในเขตเทศบาลตำบลท่าสายลวด ดังต่อไปนี้

1. ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มเทศบาลตำบลท่าสายลวด ควรจัดการศึกษาดูงานให้กับสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในการกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินงานของกลุ่ม

2. ด้านการทำข้อตกลงร่วมกัน หรือระเบียบของกลุ่ม ควรมีการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน หรือระเบียบของกลุ่มที่ชัดเจน เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างต่อเนื่อง โดยมีหน่วยงานราชการให้การสนับสนุนด้านวิชาการ

3. ด้านการวางแผน ควรจัดการอบรมเพิ่มศักยภาพของสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการวางแผน และเขียนแผนงานที่สอดคล้องกับความต้องการ และทรัพยากรที่มี รวมทั้งสามารถปฏิบัติตามได้จริง

4. ด้านการดำเนินงานตามแผน ควรจัดการอบรมเพิ่มศักยภาพในการทำงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม ได้แก่ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด การวางแผน การประสานงานแก่สมาชิกทุกคนให้มีความรู้ ความสามารถ

5. ด้านการพัฒนาผู้นำและสมาชิกให้มีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน ควรจัดการฝึกอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันว่าต้องมีความเสียสละ

6. ด้านการประเมินผล ควรจัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวทางการประเมินผลให้ครอบคลุมการทำงานทุกด้านให้กับสมาชิกกลุ่ม

ชูชาติ พยอม, ท่านอง ชิดชอบ, และ สุภชัย แก้วจันทร์ (2552) ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์สำหรับชุมชน พบว่า สภาพทั่วไปของการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 50 องค์การบริหารส่วนตำบล คิดเป็นร้อยละ 35 กลุ่มวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 10 และองค์การบริหารส่วนจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 5 และพบว่ากลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในชุมชนส่วนมากจะผลิตปุ๋ยรูปแบบปุ๋ยคอกอัดเม็ด คิดเป็นร้อยละ 95 และประเภทปุ๋ยหมักชีวภาพผลิตในรูปแบบของสารเร่งการเจริญเติบโต คิดเป็นร้อยละ 35 ส่วนสถานภาพการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ส่วนใหญ่

คือ กำลังผลิตและดำเนินงานอยู่ คิดเป็นร้อยละ 55 ชะลอการผลิต คิดเป็นร้อยละ 40 และเลิกผลิต คิดเป็นร้อยละ 5 สภาพความต้องการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคของการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในชุมชนที่ไม่ได้คุณภาพและมาตรฐาน จำเป็นต้องพัฒนากระบวนการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งเกษตรกรในชุมชนจะได้ประโยชน์จากการพัฒนากระบวนการผลิตครั้งนี้คือ โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานและได้ปุ๋ยอินทรีย์ที่มีคุณภาพ และปัจจัยที่จะทำให้กลุ่มเกษตรกรประสบผลสำเร็จในวิสาหกิจชุมชนได้ มีดังต่อไปนี้ ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยด้านแรงงาน ปัจจัยที่เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ภายนอก ปัจจัยเกี่ยวกับสมาชิก ปัจจัยเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร การพัฒนาความรู้การบริหารจัดการด้านการตลาดของกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ในชุมชน ได้มีการฝึกอบรมและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับกลุ่มเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรเกิดการเรียนรู้การบริหารจัดการและด้านการตลาดจากวิทยากรและใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มที่เหมาะสม

พวงเกษร วงศ์อนุพรกุล (2552) ศึกษาแนวทางการพัฒนาด้านการตลาดของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านวัดจันทร์พัฒนา หมู่ที่ 7 ตำบลวัดจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า

1. การดำเนินงานด้านการตลาด ได้ผลิตภัณฑ์ประเภทแฮมพูและครีมนวดผสมสมุนไพรที่ปลูกในชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจำหน่าย เป็นอาชีพเสริมสร้างรายได้ ได้รับการรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานราชการ ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน สภาพปัญหาด้านการตลาดที่สำคัญคือ ปัญหาบรรจุภัณฑ์ยังขาดการพัฒนารูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ การตั้งราคายังไม่เป็นมาตรฐาน แหล่งจำหน่ายยังมีน้อย และขาดการประชาสัมพันธ์

2. แนวทางการพัฒนาด้านการตลาด กำหนดแนวทางด้านผลิตภัณฑ์ โดยปรับปรุงรูปผลิตภัณฑ์กล่องบรรจุสินค้าให้เป็นเอกลักษณ์และป้องกันสินค้าเสียหาย ด้านราคาจำหน่าย กำหนดราคาโดยมีส่วนลดตามยอดสั่งซื้อ นำสินค้าไปจำหน่ายตามงานแสดงสินค้าที่หน่วยงานราชการและเอกชนจัดขึ้น ฝากขายตามเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและสถานเสริมความงาม และด้านการส่งเสริมการขาย โดยนำสินค้าไปจัดแสดง การจำหน่ายตรง การให้ข่าวเกี่ยวกับสินค้า จัดทำแผ่นพับ ป้ายโฆษณา และประชาสัมพันธ์ทางวิทยุ หนังสือพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต

3. ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาด้านการตลาด มีความเหมาะสมในการพัฒนาด้านการผลิตภัณฑ์ ด้านราคาจำหน่าย ด้านการจัดจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการขาย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดการจัดแสดงสินค้าตามหน่วยงานราชการและเอกชน เพื่อที่จะได้รู้จักในวงกว้าง ซึ่งเป็นด้านการส่งเสริมการขาย มีความเหมาะสมมากที่สุด

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดเพื่องานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา
กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพตำบลวังโรงใหญ่ ว่าองค์ประกอบของแนวทางในการพัฒนาของกลุ่ม
อาชีพนั้นคล้ายคลึงกันอยู่ในประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย การที่กลุ่มอาชีพได้มีการดำเนินงานมา
ระยะเวลาหนึ่ง ได้พบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน มีความต้องการแก้ไขปัญหาและต้องการ
สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับกลุ่มอาชีพร่วมกันหา
ปัญหาอุปสรรค ร่วมหาแนวทางการพัฒนาให้กลุ่มอาชีพสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างสอดคล้อง
กับสถานการณ์ต่างๆ และมีความยั่งยืน

